

דברי תורה - סיפורי קודש - מנהגי קודש
של רבותינו לבית זידיטשוב וגאלאנטא

גליון אור הנר

חג הסוכות

גליון נ' \ שנה ו' \ חג הסוכות תשפ"ז

תוכן הגליון

אור התורה

לקוטים נפלאים מתורת רבותינו הקדושים

אור הצדיקים

סיפורים ועובדות מדברותינו הקדושים

אור הבהיר

דברי תורה של ב"ק מרן רבינו שליט"א אצל
ההקפות בששעל"ט.

אור המנהגים

אודות מנהג רבותינו הקדושים לנענע בהודו
לה' שבסוף - בשניה ולא בראשונה

להארות והערות לתרומות ולהנצחות

נא לפנות למכון אור הנר

על הטל 1929-884-9433

או על המעיל oierhaner@gmail.com

רבה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע

יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה היינו צל הסוכה
אחר יום הקדוש

הרה"ק בעל בני יששכר כותב פירוש נפלא מרבה"ק
מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע, על הפיוט שאומרים בימי
הסליחות, וביום הכיפורים בנעילה "יחביאנו צל ידו תחת
כנפי השכינה" וכו', וזלה"ק: נוהגין לומר בתפלת נעילה
וכן בעשרת ימי תשובה "יחביאנו צל ידו תחת כנפי
השכינה" והוא לפלא בעיני, כי תחת כנפי השכינה הוא רק
נשמות הגרים, מה שאין כן נשמות ישראל על כנפי
השכינה, ושאלתי את פי כבוד מחותני הרב הקדוש
המקובל מוה"ר צבי הירש מזידיטשוב זצוק"ל, ואמר
שנוכל לפרש הכונה על צל הסוכה אשר מצותה אחר יום
הקדוש צילא דמהימנותא, עכ"ל.

(צמאמרי חודש תשרי מאמר ח' אות ח')

טעם שמברכין ברכת לולב בסוכה

טעם למה מברכין ברכת לולב בסוכה (פרע"ח שכ"ט, פ"ג)
וכו', כי 'אתרוג ערבה לולב הדס' עם 'סכך', עולה המנין
[הפסוק] 'שמע ישראל'.

(עטרם לצי ח"ב דף ע"ב)

כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא (פסחים פ"ו ע"ב), הנה 'סוכה' בגמטריא 'צא', דאף שהגשמים יורדים ופטור ופטור ממצות סוכה והוא נקרא הדיוט, אף על פי כן לא יצא מהסוכה.

(אוסף מכתמים דף רמ"ה)

רבה"ק מוהרי"א מזידיטשוב זי"ע

על בן ציוה השי"ת אנטלויפן אין די סוכה אריין

סיפר לי הרבני החסיד הר' וואלף מבוקין, שפעם אחת שמע בחג הסוכות בשלחן רבינו הרב הקדוש [מהרי"א] מזידיטשוב זצלה"ה, שאמר בזה הלשון: "נאך דיא אלע הייליגע טעג שעבר עלינו, וואלט זיך געקענט דאס חיות ארויס לאזין צום לעבעדיגען גאט, על בן ציוה השי"ת אנטלויפן אין די סוכה אריין", ע"כ.

(עטרת יעקב ישראל, דף י' ע"ג)

יצחק אבינו סיבך את הסוכה מהקש שלו

ויזרע יצחק בארץ ההיא, וימצא בשנה ההיא מאה שערים (בראשית כו, יב).

שמעתי מדודי מורי ורבי הגאון הקדוש מוהרי"מ מספינקא זלה"ה, בתחילת נסיעתו לרבינו מהרי"א מזידיטשוב ששמע מרבינו הקדוש, ששאל מה עשה יצחק אבינו ע"ה עם הקש שהיה לו מאותן התבואות, ואמר שסיבך עמהם הסוכה.

(מגילת ספרים, נהקדמה לספר תשובה שלימה)

אמרות טהורות מספר שימיע יעקב

הושענא למענך דורשינו הושענא

הפי' שאנו מתפללין, 'רבש"ע אתה צויתנו בתורתך הקדושה במצות השבת אבידה (דברים כ"ב ב), יהי' עמך עד דרוש אחיך אותו, ואנחנו בעוה"ר אבודים בגלות המר הזה, ואין לנו דורש ומבקש אלא אתה, למענך דורשינו.

(שמע יעקב נשם הרה"ק ר' אשר מראפשיץ זלוק"ל)

בכח בסכת תשבו שבעת ימים זוכה להקיף נפשו בחסדים

בסכת תשבו שבעת ימים (ויקרא כ"ג מ"ב), ומי שמקיים מצות סוכה כתיקונה, 'כאלו מקיים כל תלמוד תורתך', ישיבת סוכה הוא חשוב בעיני הקב"ה 'כשמירת השבת', וזו הוא בסכ"ת עולה בתלמודו, 'תשב"ו עולה השב"ת והכולל, ובכח בסכת תשבו שבעת ימים ומקיים כתיקונה, זכה ז' רועים יהיו אושפזין שלו, וזכות אבות לבנים תזכור, כי בכח בסכת תשבו שבעת ימים זוכה להקיף נפשו בחסדים בסכת חס"ד בזכות ז' רועים, וזו הוא בסכ"ת תשב"ו שבע"ת, עולה סכ"ת חס"ד אברהם יצחק יעקב מש"ה אהר"ן יוסף דו"ד והכולל.

(שמע יעקב נשם רבה"ק ר' נחום מצורשטין זלוק"ל)

ההשתוקקות וההתלהבות למצות לולב

בספר הקדוש אילה שלוחה פרשת כי תבא מביא משמיה דרבה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, על הפסוק שבתוכה 'בבוקר תאמר מי יתן ערב, ובערב תאמר מי יתן בקר' לפרשו לטובה ולברכה, על פי הידוע מהרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שהיה ער כל ליל ראשון דחג הסוכות מחמת גודל געגועיו למצות לולב, וזהו פירוש 'בערב' זה ליל סוכות, שכל הלילה מהערב ישתוקק 'מי יתן בוקר' לקיים מצות ארבעה מינים, וכן 'בבוקר' של ערב חג הפסח ישתוקק 'מי יתן ערב' לקיים מצות ליל הסדר, עד כאן דברי קדשו.

ועובדא קודש זו מובא בכמה ספרי קודש להראות דוגמא להשתוקקות לקיים מצות ה', וכן הביאו ספה"ק 'ישמח ישראל' (פרשת קדושים אות א', שבועות אות י"ז) בזה"ל: "ונודע שהקדושת לוי לא היה ישן בליל א' של סוכות כי היה יושב ומצפה בכליון עינים שיאיר אור השחר לקיים מצות נטילת ארבע מינים".

וכן כתב הרה"ק רבי יהושע מאוסטרובא זי"ע בספרו הק' 'תולדות אדם' (פר' וירא) בשם אביו הרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשנא זי"ע [מגדולי תלמידי הרמ"מ מרימנוב והחזזה מלובלין זי"ע] לפרש כמה שאמר הפסוק 'וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים' ולכאורה צריך לדקדק שהיה לו לומר 'שמונה ימים', אך פירושו "כמו ששמעתי בשם כבוד הרב הגאון הקדוש אלקי מבארדיטשוב זצלה"ה זי"ע בעת שהיה מגיע לעת קיום מצות לולב ואתרוג, היה נייער כל הלילה ושגג כארי ורקד ושמח, מי יתן ויגיע הזמן שאטול הלולב והאתרוג לידי ולברך עליהם", כך אברהם אבינו עליו השלום התלהב וחשק למול את בנו יחידו, ולזאת כתיב 'שמונת ימים' שהיה מצפה למצוה זו כל שמונת הימים מיום הראשון עד יום השמיני, משום הכי היה נחשב כל יום מהשמונה ימים כאילו קיים בו מצות מילה, עכ"ד הקדושים שם.

וכמה נאה הדבר למי שאומרו כאשר כותב תלמידו של רבי שלמה לייב זי"ע, ה"ה הרה"ק רבי שמואל משינאווא חתן הרה"ק ר' אברהם מטשעכנוב בספרו רמתים צופים (ח"ב סימן ב'), שמתאר אופן לקחית ד' מינים אצל רבו הקדוש, וההלהבה שהיתה עצורה בקרבו בבוא המצוה, וז"ל: כמעט לא אוכל לעצור במילין מלרשום לי למזכרת מה שראיתי בעיני את חיבוב המצוה של אדמו"ר הקדוש האלקי מוהרי"ר' שלמה לייב ז"ל, כשתפס האתרוג היו הכל רואים שכמעט שכלתה נפשו להמצוה, והיה מנשק האתרוג בכל פעם בעת אמירת הלל וכל החג היה התיבה עם האתרוג מונח על שולחנו לפניו, וכל כך היה מסתכל בו באהבה רבה, וכן היה נוהג בשופר שהיה מונח לפניו כל ימי אלול, וכל פעם לקחו בידיו אל פיו כמו שרוצה לתקוע בו, גם בעת שישב לשולחנו בליל שבת קודש היה מביט בחלות ומחמת חיבוב המצוה לא עצר כח מלנשק בהם, ופעם אחת אודמן מילתא שהיה רב אחד אצלו על שבת קודש, וכשראה זאת לקח הרב חלה אחת קטנה מה"ב חלות ונשק גם כן אותו, ומאז והלאה לא נשק עוד, עכ"ל המסופר שם.

וידועין דברי השל"ה הקדוש (פסחים נר מצוה כט) שהעיד ומספר "על בני עליה ראיתי המחבכים מצוות היו מנשקין המצות והמרור וכל המצוות בעת מצוותן, וכן הסוכה בכניסתם וביציאתם, וכן ארבעה מינים שבוללוב, עכ"ל.

המגיד מקאזניץ אמר שהם חזקים כחומה לקבל כל הבא עליהם בגודל אהבה ואינם מהררים ח"ו נגדו יתברך, ועל כל הבא עליהם הם מצדיקים את הדין עליהם, ואומרים מסתמא ראוי לך מצד מעשינו.

(שמע יעקב בשם הרה"ק ר' משה אליקים גריעה מקאזניץ ז"וק"ל)

הושענא מרוטת לחי הושענא.

הרה"ק ר' ברוך ממעזיבז זצ"ל אמר "מרוטת לחי", היינו העלף די אידן וועלכע רייסען זיך "לחי" עולמים.

(שמע יעקב בשם הרה"ק ר' ברוך ממעזיבז ז"וק"ל)

* * *

רבה"ק בעל אור פני יהושע מגאלאנטא זי"ע

בגמ' (סוכה מח:) ולמנסך אומרים הגבה את ירך וכו' ורגמוהו באתרוגיהם, דהנה ניסך המים אינו מפורש בתורה אלא דרשת חכמים כידוע, ואתרוג ג"כ הוא דרשת חכמים דבתורה כתוב רק פרי עץ הדר, ודרשו רז"ל זה אתרוג, וכיון שראו שזה אינו מקיים מצוות ניסוך המים מפני שדרשת חכמים ח"ו אינו אמת, א"כ למה לנו האתרוגים אם אינם מקיימין דרש חכמים, וק"ל.

* * *

בפיוט של יום שני אהלל בפה ולשון, כנם ולקחתם לכם ביום הראשון, דהנה איתא במדרש שארבעה מינים מרמזים לגופו של אדם אתרוג נגד הלב וכו', והנה כדי לתקן הכל מה שפגמנו באברים לוקחים דוגמתם את הד' מינים, גם מובא מה שאנו מתפללים בפה אפילו שהקב"ה יודע ומבין את המחשבות שבאדם כדי לתקן מה שפגמנו בפה בלה"ר וכדומה, וזהו הפי' אהלל בפה ולשון ר"ל אנו נהלל להקב"ה בפה ולשון אע"פ שהוא שומע קול לחשון, כנם ולקחתם לכם ביום הראשון היינו דוגמת לקיחת הד' מינים שהוא לתקן את הפגמים שבגוף כן מתפללין בפה לתקן מה שחטאנו בפה וכנ"ל וד"ל.

* * *

טעם למה עושין סכות בתשרי ולא בניסן שאז היה יצי"מ, דהנה איתא בספרים כי ר"ת של סוכה היא, סומך ועוזר כל הנופלים, שמצות סוכה משפיע לכל השנה כל מיני טובות והשפעות, אבל רק למי שמשפיל עצמו בבחי' נופל, והנה בחדש ניסן כשהבית עדיין ריק אין בזה רבותא כשיוצא לסוכה, אבל בחדש תשרי כשהבתים מלאים כל טוב ועוזב את ביתו ויוצא לסוכה לקיים מצות בוראו זהו דבר גדול, וז"כ הפסוק חג הסכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקביך, היינו כשכבר אספת לביתך ומלאת אותו בכל טוב אז תקיים מצות סוכה וכהנ"ל וק"ל.

(אור פני יהושע)

שמחת תורה

רבה"ק מהצ"ה מזידיטשוב זי"ע

שמיני עצרת יעקב רישא לחדוותא

כתב בזה"ק (פרשת אמור, דף ק"ד, ב') על שמיני עצרת החג הזה, והאי יומא יעקב"ב איהו רישא לחדוותא, וקמו בה כל מפרשי הזוה"ק, וזקיני רבינו מזידיטשוב זי"ע פירוש דהנה בכוננת שמיני עצרת היא לכיין ביום הזה שם הוי' ומלאו ע"ב כזה י"הו' יו"ד ה"י וי"ו ה"י כל אות בניקוד פתח, הנה השני שמות אלו עם נקודתם גי' יעקב"ב, ע"כ ודפח"ח.

(אור מלא, לשמ"ע ושמח"ת)

* * *

רבה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע

עד שמיני עצרת לא יתפלל על גשמיז

כשם רבינו [מהרי"א] מזידיטשוב זצ"ל, שכל הימים הקדושים לא ישים אדם תפילתו על שום עניני גשמיז עד יום שמיני עצרת.

(ורע"א קדישא, עמוד שפ"ג צהערה)

מאטל חתן – מאטל נער

הרה"ק בעל החקל יצחק מספינקא זי"ע היה רגיל לספר בעת נעילת החג, אשר היה לרבינו הק' רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע בחור משמש שלא היה חכם גדול, ושמו היה 'מאטל' והיו קורין אותו 'מאטל נער', כשנעשה חתן הפסיקו מלקרוא אותו מאטל נער, וקראוהו 'מאטל חתן', ביום חופתו ראה רבו הק' שהוא בוכה מאד, ושאל אותו למה הוא בוכה, והשיב 'רבי עד שנעשיתי חתן הייתי מאטל נער, וכשנעשיתי חתן התחילו לקרוא אותי מאטל חתן, עכשיו אחר הנישואין יתחילו לקרוא אותי שוב מאטל נער כמו מקדם, ועל זה אני בוכה'.

והוסיף עלה החקל יצחק, כן הוא גם אצל כל אדם במושך השנה נכשלים וחוטאים ואין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות (סוטה ג.), ונעשה 'מאטל נער' ובהגיע הימים נוראים, יום חתונתו ויום שמחת לבו, זה יום הכיפורים (תענית כו:), נעשים 'מאטל חתן', אך כשעוברים הימים הנעלים הללו צריכין להתפלל ולבקש רחמים שלא יחזור שוב להשם הישן שהיה לו, ואדרבה אם התעלו בימים אלו, שיוכל ליקח זאת עמו להלאה שיוכל לעבוד את ה'.

פשט נפלא שאמר רבה"ק מהרצ"ה זי"ע להגאון החוות דעת - הגילוי שאמר הגאון החוות דעת לרבה"ק

מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע בענין אילן האתרוג - ביאור באיסור לקחת אתרוג מורכב

ובבכורים נאמר אדמתך, דאינו נוהג בחו"ל רק בארץ, ולכך איצריך לומר דנוהג בחו"ל, עכ"ד התוס'.

עפ"י הקדמה זו מבאר רבה"ק מהרצ"ה להגאון ה'חוות דעת' שתיכף שפתח רשב"י לבאר פסוק זה, קרא לאלוהו הנביא שיבאר את סמיכות הפסוק, וכמו שאכן דרש הפסוק 'דלא יתון למיכל בשר בחלב', כי הייתי אומר שידרשו כהרשב"ם שאין בשר בחלב נוהג בחו"ל כשם שאין ביכורים נוהגים בחו"ל רק בארץ, לזה קם רשב"י ופתח בקול גדול וקרא והזמין לאלוהו הנביא זל"ט שירד כאן לאנהיר עיניו, וכיון שהפסוק נדרש לדרשה אחרת שוב אין לחשוש שיפרש הסמיכות לאפוקי מפ"י הרשב"ם הנ"ל שאינו נוהג בחו"ל. וכששמע החו"ד את דבריו בביאור דברי הזוהר הקדוש, שיבח מאד את הפירוש הזה, ונתפעל מאד מגאונותו של רבה"ק מהרצ"ה.

באותו מעמד שדיבר החוות דעת עם רבה"ק מהרצ"ה, אמר לכבודו דבר חידוש אשר ראה בספר קדמון בענין עץ האתרוג שלוקחים פירותיו למצות ה', ודרך שורשי האילנות שיש להם כמה מיני צורות, זה בעומק וזה בגובה, וכשמתבוננים בצורת שורשי אילן האתרוג, הרי הם מסודרים כצורת שם הוי"ה ב"ה, ודבר זה היה לחידוש גדול לפני רבה"ק מזידיטשוב.

ע"פ דברי החוות דעת הנ"ל בצורת שרשי האילן של אתרוג, ביאר שם רבי א"ז מרגליות ז"ל דברי הזוה"ק בחומש בראשית (דף רכ: ע"פ הפסוק (ישעי' מג, ז) 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו', ובוזה"ק דרש 'כל הנקרא בשמי' היינו פרי עץ הדר, 'ולכבודי בראתיו' היינו כפות תמרים, 'יצרתיו' ענף עץ עבות, 'אף עשיתיו' ערבי נחל. וביאר ע"פ הגילוי שאמר החו"ד שיש בשורשי אילן האתרוג שם הוי"ה ב"ה, יתכן שזהו שכתב בוזה"ק 'כל הנקרא בשמי היינו פרי עץ הדר' כי שמו ית' מצויר בשם הוי"ה ב"ה.

והנה ראה זה פלא דע' מה שכתב תלמיד הגדול של רבה"ק, ה"ה הרה"ק ר' יצחק אייזיק מקאמארנא זי"ע בספרו הק' זוהר חי (שלח דף קעה ע"ב), וז"ל: ורשימין בכתובה דשמו קדישא, כי על אילן האתרוג נכתוב שם יהו"ה, כך שמעתי משם הגאון מוה"ר יעקב ליסא, עכ"ל, היינו שהביא ענין זה ג"כ מהחוות דעת.

והנה ידוע שבמשך הדורות נתעוררה מחלוקת גדולה בדין 'אתרוג המורכב', ועד היום הענין בתוקפו וצריך לזה שמירה גדולה, כי טבעו של אילן האתרוג שבבסיסו הוא חלוש מאד, ולכן לוקחים האתרוג סוחרים בסיס מאחד ממשפחת ההדרים, לעמו"ן וכדומה, ומנקבים בתוך עצו ומרכיבים עליו עץ של אתרוג, ונוטעים אותם כך ביחד, ובוזה עץ האתרוג גדל חזק מאד.

וכתב הגאון רבי ישראל וועלץ זצ"ל ב'דברי ישראל' (או"ח קפ"ג) רשימה ארוכה של פוסקים שהתירו את האתרוג המורכב, ועיקר טענתם שמצד הקרקע האתרוג כשר לנטוע בו, ומה לי אם בתחתיתו נמצאת פנה של לימון וכדומה, אם הוא אתרוג והוא מוציא אתרוגים, מה לי לדעת מאיפה באה היניקה, אמנם כתב הוא ז"ל אחר כל הנ"ל כי לאחר שהחו"ד גילה לרבה"ק מהרצ"ה סוד זה ששורשי האילן הם כצויר ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה, אם כן מעתה צריך שבאתרוג יהיו גם שורשי האילן, ולכן אם הוא מרכיב את האתרוג על כנה של לימון, גם אם הוא יוציא אתרוגים ועצו אתרוג, כיון ששורשי אינם של אילן האתרוג, הרי הוא ענין אחר לגמרי.

הנה התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי עשה שבעים תיקונים על תיבת 'בראשית', והם נכתבים בספר הקדוש 'תיקוני זוהר', וכתב שם בתיקון י"ד (דף ל). 'בראשית', עלה אתמר ראשית בפורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו'. [וכזה דרשו חז"ל במדרש 'בראשית', בשביל ביכורים שנקראו ראשית].

ובהמשך דברי הזוהר הקדוש שם: 'וסמך ליה לראשית בכורי אדמתך וכו' לא תבשל גדי בחלב אמו, והקשה במדרש שם 'מאי האי לגבי האי' [מה ענין סמיכות מצות ביכורים אצל בשר בחלב] 'קם רבי שמעון על רגליו, פתח בקלא סגיא ואמר, אליהו אליהו נחית הכא ברשותא דמאריך, ואנהיר עיני דאלין סבין בהאי מלה, דלא יתון למיכל בשר בחלב' [ביקש מאליהו הנביא זכור לטוב שירד לכאן ברשות הקב"ה ויאיר עיני הזקנים בענין זה כדי שלא יכשלו באכילת בשר בחלב]. 'אדהכי הא אליהו קא נחית ולא אתעכב, אמר בוצינא קדישא, והא רזא דא ודאי איהו רזא דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו'..... ירד אליהו מיד ולא התעכב, וגילה להם סוד הענין.

בספר הקדוש 'צבי לצדיק' פירוש על דברי 'תיקוני זוהר' הנכתב ע"י רבה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זצוקללה"ה, פירוש זה על 'תיקוני זוהר' נתגלגלה הזכות לידי הגה"צ המפורסם המקובל הירושלמי הריא"ז מרגליות ז"ל, והגיעו לידו ביאוריו חידושיו והגהותיו של רבה"ק מזידיטשוב זי"ע על ספר תיקוני זוהר הקדוש, חמודה גנוזה זאת היתה ספונה וטמונה במשך שנים רבות ונתגלגלה למקומות שונות, ועד שהגיעה לידי הרה"ג רבי יעקב יצחק ווייסבלום זצ"ל מחיפה, הוא אשר מסרה בקנין ובמנין לידי הריא"ז מרגליות, על מנת שיעשה אזניים לתורה מפוארה זו, ואכן עשה הריא"ז מרגליות זצ"ל את מלאכתו נאמנה והוציא לאור דבר יפה ומתוקן.

ובהקדמה שם שנכתב ע"י המוציא לאור רבי א"ז מרגליות ז"ל, סידר הרב ז"ל תולדות רבה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב באופן מסודר כדי שימצא הקורא בספרו הקדוש לידע בפני מי אתה לומד, ובין התולדות הביא הגאון הנ"ל מעשה שהיה עם רבה"ק בשעה שפעם אחת נסע הגאון הגדול רבי יעקב מליסא זי"ע בעל ה'חוות דעת' להתוועד אצל רבה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע לבקר בהיכלו, והביא שם דין ודברים שהיה בין רבה"ק מהרצ"ה עם החוות דעת, שביקש ה'חוות דעת' שמהרצ"ה יבאר לו את דברי הזוה"ק הנזכר לעיל, ואך אמר לו שיפרש לו את הדברים לא ע"ד הסוד המבואר בספרו 'עטרת צבי', אלא שיבאר לו על דרך הפשט.

ותיכף ומיד ביאר לו רבה"ק מהרצ"ה את הענין ע"ד הפשט ע"פ דברי התוס' במס' חולין (קג: ד"ה כל הבשר) וזלה"ק 'כל הבשר אסור לבשל בחלב. תימה דלא תני בארץ ובחו"ל בפני הבית ושלא בפני הבית בחולין ובמוקדשין כמו בהנך פירקין' [שאר פרקי מסכת חולין, כגון כיסוי הדם, גיד הנשה, ראשית הגז, ושילוח הקן, זרוע לחיים והקבה, פותחין בהקדמה זו נוהג בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין ובמוקדשים, ולכן תוס' שואל מדוע פרק 'כל הבשר' לא נפתח בנוסח הזה] ובתוספתא תני להו, ושמוא מאי דשייר במתניתין פירש בברייתא ואשמעינן דחייל איסור בשר בחלב איסור מוקדשין. ורשב"ם פירש [מדוע פירשו בברייתא דנוהג גם בחו"ל, מה הו"א שלא?] 'דאיצטריך משום חו"ל דס"ד דאינו נוהג בחו"ל משום דאיתקש לבכורים בחד קרא (שמות כג, יט) ראשית בכורי אדמתך.... לא תבשל גדי בחלב אמו',

דברי תורה של כ"ק מרן רבינו שליט"א אצל ההקפות בשעל"ט

הקדמה להקפות

קודם ההקפות מזמרים הפיוט ידיד נפש וכו', "הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכות שלומיך תאיר ארץ מכבודיך נגילה ונשמחה בך, מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם".

יש לפרש דברי הפיוט, כי הנה בזה"ק איתא דכשארם מתפלל ולומד תורה, הנשמה אינו רוצה להיות בגוף הגשמי ומנתק עצמה לצאת מן הגוף, ולכן מנענע הגוף את עצמו, שהנשמה רוצה לצאת, והנה אצל הצדיקים רואין שלא רק נשמתם רוצים להתדבק למעלה, רק כל גופם כל כך מעובד אשר גם החומר רוצה להתדבק לשרשה, ולפעמים רואים אצל סתם אנשים אשר לפעמים אוחזים בהתעוררות גדול וג"כ רוצים להיות כזה להתדבק לשורשו.

והנה עכשיו אחר הימים הנוראים וימי הסוכות אשר כל אחד עיבד גם את גופו להיות כצורה, נמצא שהחומר רוצה ג"כ לעלות למעלה אל מקור חצבה, ולכן רואין בעת ההקפות אשר כל גוף מתעורר ומעלה עצמו למעלה מעצמו להתדבק לשרשה, אמנם צריך לעמוד על המשמר ולזהר שישאר בקנין זה גם לאחר זמן, ולא שתהא רק קנין לזמן.

והנה הרה"ק בעל בני יששכר זי"ע כותב (במאמרי חודש תשרי מאמר ח' אות ח') פירוש נפלא מדודי רבה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע, על הפיוט שאומרים בימי הסליחות, וביום הכיפורים בנעילה "חביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה" וכו', וזלה"ק: נוהגין לומר בתפלת נעילה וכן בעשרת ימי תשובה 'חביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה' והוא לפלא בעיני, כי תחת כנפי השכינה הוא רק נשמות הגרים, מה שאין כן נשמות ישראל על כנפי השכינה, ושאלתי את פי כבוד מחותני הרב הקדוש המקובל מוה"ר צבי הירש מזידיטשוב זצוק"ל, ואמר שנוכל לפרש הכונה על צל הסוכה אשר מצותה אחר יום הקדוש צילא דמהימנותא, עכ"ל.

ולכאורה יל"ע בדבריו הקדושים, דהנה מה ענין תפילה לכאן, ונראה לומר דכל התפילה הוא על סוכה של מעלה, שאנו מתפללים שיחבקני הקב"ה תחת כנפי הסוכה של מעלה, ונמצא דאף שנשמתו של אדם הוא מקושר למעלה עם הקב"ה, מ"מ אנו מתפללים דגם הגוף יזדכך כ"כ שג"כ יתדבק אל כנפי השכינה.

וזה י"ל פירוש בדברי הפיוט הנ"ל, 'הגלה נא ופרוס חביבי עלי' שאנו מתפללים שיגלה הקב"ה החביבות עלי, 'את סוכת שלומיך' היינו ע"י הסוכה של מעלה, 'תאיר ארץ מכבודיך' דעי"ז יאיר גם הארציות שלנו, 'נגילה ונשמחה בך' קאי על שמחת תורה (ב"ב-כ"ב תשרי), והיינו דע"י שיאיר לנו גם הארציות נמצא דגם הארציות יתעורר לדבק לשרשה כמו הנשמה, ועי"ז נוכל לרקד ולשמח ביותר בשמחת תורה ולשמוח עם הקב"ה.

והאופן להישאר בקנין זו לכל חייו הוא ע"י ש'אוהב את המועד', ועי"ז עומד על המשמר לשמר את הזמן, עי"ז יכול להיות שהקב"ה יחנן לנו הארה זו לימי עולם.

הקפה א'

נראה דבשמחת תורה הוא עת מוכשר ויכולין לפעול ישועות על בנים, וראיה גדולה לדבר נראה לומר, דהנה אנו רואין אצל דוד המלך עליו

השלום, שהעלה הארון אל עיר דוד, והרבה שמחה לכבוד ה', כמאמר הכתוב "ודוד מכרכר בכל עוז למני ה'", והנה כאשר מיכל בת שאול זלזלה והקניטה אותו נענשה, שלא היה לה ולד עד יום מותה, ואם כן בוודאי מדה טובה מרובה יש ביום הזה, וכאשר שמחים ומרקדים בהתלהבות עם התורה, הוא להיפך, שיכולים לזכות לבנים.

הקפה ג'

יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך.

ע"י ההקפות יוכל להמשיך כל מיני חסדים, אבל הוא לפי הכחות שמשקיע בשמחת התורה וכמה מרקד לפני הבורא ית' כי בזה ממתיק כל הדינים, ומרומז בהפסוק (שמואל ב' ו' י"ד) ודוד מכרכר בכל עז, היינו כשהיה שליטת הגבורה בעולם שהוא בבחי' עז, היה דוד מכרכר בכל כחו להמתיקם, ובפרט שע"י ההקפות נעשה אור המקיף סביבותינו שלא יוכלו החיצו' לחטוף שום השפעת החסד הבא עלינו, ועפי"ז י"ל יהי חסדך ה' עלינו, כאשר יחלנו לך מלשון מחול שהוא הריקוד, לפי מה שאנחנו שמחים במחול לפי"ז יומתקו הגבורות וימשך לנו החסד.

הקפה ד'

ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו.

יש לומר פירוש עפ"י המימרא שהביא אאמו"ר בשמע יעקב (יום כיפור) מהרה"ק מרוזין זי"ע, וזה"ל שם: פעם אחת בערב יום כיפור בעת השלחן אמר הרה"ק ר' ישראל מרוזין, 'רבונו של עולם למשפט' עמדו היום', היינו שישראל עמדו היום לשפוט אותך, 'כי הכל עבדיך', היינו כל מה שבא אליהם בגלות הצרות והיסורים והדחקות, יען שמחמת שהם עבדיך, עכה"ל שם, היינו שפירש הפסוק הנ"ל, שלכן אנו קוראין לך במשפט על הרדופות וצרות שיש לנו, בשביל שאנו עבדיך.

ויש לפרש פסוק הנ"ל על דרך אחר, דהנה אנו אומרים בתפילת שבת בשמונה עשרה דשחרית, 'ישמח משה במתנת חלקו, כי עבד נאמן קראת לו', ויש לומר פי' כי אמרו חז"ל (בקיודשין כ' ע"א - כ"ב ע"א - ערכין ל' ע"ב) 'תניא כי טוב לו עמך, עמך במאכל עמך במשתה, שלא תהא אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי קרקע, מכאן אמרו הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, ע"כ, והנה הקב"ה אדון העולמים, יש לו עולם אחד שאין כזה אלא אחד, וזה עולם הכתר שאין שם שום פירוד, ואם יש לאדון כתר אחד מחויב לתת לעבדו, וזה יש לומר פי', 'ישמח משה במתנת חלקו' במה שקבל מאדונו, 'כי עבד נאמן קראת לו' ואם יש לאדון רק אחד צריך לתת לעבדו, לכן 'כליל תפארת בראשו נתת לו, בעמדו לפניך על הר סיני', כי עולם הכתר יש רק אחד.

ובזה יש לומר פי' הפסוק כפי' הנ"ל, 'למשפט' עמדו היום' אנו קוראין לך במשפט כביכול עמנו על כל הצרות, כי הכל עבדיך ואדרבה צריך אתה לתת לנו מבחי' הכתר, שמשם נשפע כל השפעות טובות, כמו שאומרים 'כתרו ישועה'.

תולדות וסיפורים בצל קדשם של רבותינו הקדושים לבית זידיטשוב זי"ע רבינו הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע ורבינו הקדוש רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע

שרשי אילן האתרוג גדלין בארץ בצורת שם הוי"ה

בהקדמה לספר צבי לצדיק כותב הגאון ריא"ז מרגליות ז"ל מספר על הגאון האדיר בעל החוות דעת זצ"ל שנתקבל הוראותיו בכל קצבי תבל, שפעם אחת נסע לרבה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע לבקר אותו בהיכלו, והיה שואל מרבה"ק העטרת צבי דבר שהיה קשה אצלו, והיה שואל לו לישב על דרך הפשט, וענה לו רבה"ק מיד, ואח"כ היה אומר החוות דעת לכבודו דבר חידוש אשר ראה באיזה ספר קדמון, ששרשי אילן האתרוג מונחין וגדלין בארץ בצורת אותיות של שם הוי"ה ב"ה, ודבר זה היה לחידוש גדול לפני רבינו מוהרצ"ה זי"ע.

והוסיף שם הגאון הנ"ל: א"ה ואולי בזה יבואר מש"כ בזח"א דף ר"כ, כל הנקרא בשמי היינו דכתיב פרי עץ הדר, וד"ל, עכ"ל.

(צבי לצדיק בהקדמה)

עי' מה שכתב הרה"ק ר' יצחק אייזיק מקאמארנא זי"ע בספרו הק' זוהר ח', וז"ל: ורשימין בכתיבה דשמה קדישא, כי על אילן האתרוג נכתוב שם יהו"ה, כך שמעתי משם הגאון מוהר"ר יעקב ליסא, עכ"ל.

(זוהר ח' על זוה"ק שלח דף קעה ע"ב)

רבה"ק מהרצ"ה זי"ע התגלה בחלום להכשיר סוכת הרה"ק מקאמארנא זי"ע

הוה עובדא שעשה לו הגה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא זי"ע סוכה לימי החג, שהיו לה באמצע הגג שתי דלתות שנפתחו למעלה, והחוד שלהן היה שקוף על פני רוחב הסכך באמצע.

ראו זאת מתנגדיו של הגה"ק והחרישו עד ליל התקדש החג, ואז שלחו לו שסוכתו פסולה, כי כן פסק במפורש הג' בעל "פנים מאירות", לפסול בסוכה כזו ממז.

הלך אז הגה"ק לבית מדרשו להתפלל תפילת הערב של ליל ראשון של חג, ונצטער מאוד כי אעפ"י שלפי דעתו סוכה זו כשירה בלי פקפוק, אבל מי זה ידון עם שתקיף ממנו, עם בעל שו"ת

ששלחו עמו לזידיטשוב להפקד בדבר ישועה ורחמים בימים הקדושים, פתאום בא המשב"ק לביהמ"ד וראה את החסיד האורח, שאל להחסידי, האם הבאת עמך פדיונות, ענה ואמר הן. אמר לו המשמש, אם כן שעת רצון הוא כעת שיוכלין ליכנס אל הקודש פנימה, כי דחקות גדול הוא בבית הרה"ק ועל כן ארשה לך ליכנס עם הפדיונות, ונכנס החסיד לפגי הרה"ק, אחר קריאת הפתקאות אמר לו הרה"ק, הנה החיית את נפשי עם הפדיונות ועתה שאל מה דבעית, אמר החסיד, רבי, ברוך השם אין חסר לי כלום, רק אחת שאלתי ואתה אבקש שאזכה לעבוד את הש"י כדבעי, ענה ואמר הרה"ק, אם כן שזאת אתה מבקש, תמצאהו.

עברו בשלום ימים הנוראים ראש השנה ויום הכיפורים, בהגיעו ימי הסוכות, וכידוע היה דרכו של רבינו העטרת צבי, שלא הניח נוי סוכה בסוכתו, ויהי בליל א' וסוכות בהגיע החסיד הנ"ל לתוך הסוכה של העטרת צבי, הרבה בדעתו, הן בשנה שעברה הייתי בצל מורי הקדוש מראפשיץ, שם היה סוכה בכל היופי וההדר, סדינין מצויירין וכו' וכו', וכאן האין נראה הסוכה הזו של הרה"ק מזידיטשוב, וכאשר עמד החסיד עמוק במחשבותיו, נכנס פתאום הרה"ק להשלחן ובאמצע דרכו למקומו עמד אצל החסיד הנ"ל, ופתח ואמר בנוסחו הקדוש פזה הלשון: ראפשיץ איד דאך מלכות, אבער אונזער נוי סוכה איז 'שמות הקדושים', אונז פלאסטער מיר אריס די סוכה מיט 'שמות הקדושים'. והחסיד הנ"ל ארכבותיו דא לדא נקשן, בראותו עיניו הטהורים וקדושתו של רבינו הקדוש מזידיטשוב זיעועכ"א.

(מועדי קדשיך, ח"ב דף שצ"ז)

רואה שהסוכה מליאה משמות הקדושים

שמעתי ממו"ר הרב מבארניב זצוק"ל, אשר פעם אחת בליל חג הסוכות עמד רבה"ק מוהרצ"ה מזידיטשוב צוקללה"ה אצל פתח סוכתו, ואמר שמתבייש לבוא לתוך הסוכה, שרואה אשר הסוכה מליאה משמות הקדושים, ואין יבוא ביניהם.

(צבי לצדיק בהקדמה)

אברהם אבינו ע"ה בא אלינו אל הסוכה

סיפר הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא זצ"ל, שפעם אחת הי' דודו הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל חולה מאוד ל"ע, בהיותו בלובלין על המועדים, והתאכסן בחצר קדשו של רבו הק' מלובלין זי"ע, ובלייל ראשון של חג הסוכות הפציר שיעלוהו על העליה אל הסוכה קטנה של הרבי מלובלין לאכול שם כזית, ור' יעקב משמשו הלך להביא לו מעט מרק לסוכה, ובבא המשמש עם המרק מצא כי זקן אחד הבלתי ניכר לו יושב אצל הרה"ק מהרצ"ה בהסוכה, ותהי' לפלא בעיני הר' יעקב המשמש, ונתן לו שלום, ואחרי זמן נעלם ממנו, ושאל לרבו מה טובו של זקן זה, שלא ראה אותו נכנס ולא ראה אותו יוצא, אמר לו הרה"ק מהרצ"ה מכיון שראית אותו שמע מינה שראוי אתה לכך, לכן דע לך כי זה הי' אברהם אבינו ע"ה האושפיזא של היום ההוא שבא אלינו אל הסוכה.

(עשר קדושות מערכת' אות לא - צבי לצדיק עמ' מ"ו)

נוי סוכה של רבה"ק מהרצ"ה זי"ע שמות הקדושים

איש חסיד היה, שהיה רגיל להסתופף בצל הגה"ק מראפשיץ זצוק"ל, ובכל שנה ושנה כשהגיעו ימי אלול נסע לראפשיץ, ושהה שם בצל קדשו עד אחר שמחת תורה, כדרך החסידים ואנשי מעשה בימים ההם, אחר הסתלקות רבו הגה"ק מראפשיץ בשנת תקפ"ז, בהגיע ימי אלול חשב החסיד לנפשו, הן כל השנים נסעתי לרבי המובהק וכהיום נשארתי בלי רועה איך אגש אל הימים הנוראים הבאים, ער שגמר בדעתו ליסע לזידיטשוב לשבות בצל רבינו העטרת צבי זצוק"ל, וכן עשה ונסע לזידיטשוב.

וסיפר החסיד הנ"ל אופן הגיעו אל הרה"ק: שהגיע לשם ביום ערש"ק באשמורת, ושמע מהחסידים שבתקופה האחרונה סגר עצמו העט"צ בחדרו המיוחד, ואין נותנים רשות ליכנס לשום אדם, כי כן היה דרכו בקודש בימים הנוראים, החסיד הנ"ל היה בידו הרבה פתקאות עם פדיון נפש, מכמה אנשים

תולדות וסיפורים בצל קדשם של רבותינו הקדושים לבית זידיטשוב זי"ע רבינו הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע ורבינו הקדוש רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע

דמשה ואהרן, ומקור שיטתם הוא בזוהר הקדוש, וכמו שיתבאר.

בעטרת צבי בסוף הספר בהגהות והוספות מכתב יד קדשו אחר פרשת ויחי דף רס"א ע"ב כתב רבה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב בזה"ל: בזוה"ק שם 'דביומא רביעאה לקבל יוסף', ותימא הלא כפי אשר סודר לנו האריז"ל בתפלת ההושענות בסוכה ובלולב דיום רביעי נגד משה, ולמה נשתנה בכאן בענין הקרבנות, ונלענ"ד צבי שהוא ע"ד אמרם ז"ל בפרק יש נוחלין 'אמר רב אמי, בשיבה הלך אחר חכמה, במסיבה הלך אחר זקנה', עיי"ש בפרש"ם, לכן בקרבנות הרומזים לסעודה וכו' יוסף קדים, ובישיבת סוכה דרומז לשיבה, כמה דתקינן רבנן בלישנא דברכה לישב בסוכה וכו' וכן בלולב, משה קדים שהוא מופלג בחכמה, עכלה"ק, ולפי דבריו נמצא דאף שמדברי הזוה"ק נראה שיוסף קדים למשה מ"מ זה רק בקרבנות שעל זה מוסב הזוה"ק אמנם בשיבה היינו בישיבת סוכה, משה קדים.

חילוק רבה"ק העטרת צבי זי"ע בשם הרה"ק ממונקוטש בין סדר ישיבת סוכה והסדר הלימוד

ופלא לציין דכזה כותב הרה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זי"ע בספרו שער יששכר מפי השמועה ששמע זאת מרבה"ק, וז"ל: ביום ד' דסוכות הוא אושפיזא דמשה לפי סדר המדות, אמנם בתוספתא זוה"ק בראשית מ"ז ע"ב, מייחס בזה האושפיזא יוסף ליום ד' דסוכות, ומשה ליום ה', ואהרן ליום ו' עיי"ש, והגם דאנן לא נהיגין כן, רק אומרים כפי סדר המדות וז' רועים (ועי' בע"ח שער הארת המוחין פ"ז), מכל מקום שמעתי בשם הרב הקדוש הגאון המקובל מהרצ"ה מזידיטשוב זצ"ל, שהגיד סמוכין לדברי התוספתא זוה"ק בראשית מ"ז ע"ב, ושיש לנהוג כן באמירת האושפיזין, והיינו עפ"י דברי חז"ל (ב"כ ק"כ) 'בישיבה הלך אחרי חכמה, במסיבה הלך אחר זקנה' ע"כ, כשלומדים סדר המדות והז' רועים והיינו בישיבה, אז משה רבינו קודם ליוסף, שהוא רבינו ועל ידו ניתנה תורתנו, משא"כ במסיבה שקורין אז האושפיזין בעת סעודה, אז הלך אחר הזקנה, על כן יוסף קשיש וקודם בדורות למשה, ע"כ מתייחסים לקרותו להסב עמנו ביום ד' קודם למשה רבינו שהוא ביום ה'.

להרה"ק מקאמרנא 'מתפלל אני על אביך שיאמר כן, כי הלא בעינינו ראינו בחג הסוכות שעבר איך שנכנסו אצלנו בסוכה משה רבינו ע"ה קודם ליוסף הצדיק'.

(עשר קדושות)

כל צדיק ראה את מי שהזמין תחילה

רביה"ק ממאטמאר זצ"ל בעת שסיפר מעשה זו הוסיף נופך, ששלח הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זצ"ל להרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל 'ראיות והוכחות שצריכין לומר סדר האושפיזין כנוסח אשכנז להקדים את יוסף לפני משה, ואחת ההוכחות כלפי הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב היתה זאת שהוא רואה במו עיניו את יוסף הצדיק שמקדים לבא אל סוכתו יום אחד לפני משה', והשיב ע"ז הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב זצ"ל שזה פלא בעיניו כי אצלו הוא רואה שמשה מקדים לבוא לפני יוסף.

וסיים רביה"ק מסאטמאר זצ"ל את סיפורו והסביר שכל צדיק ראה את מי שהזמין תחילה לפי בחינת נפשו ומדרגתו, וכפי שמזמינים אותם כך באים האושפיזין.

(מושיעין של ישראל ח"ב פ"ט, מחזור דברי יואל מנהיג קודש אות מ"א הערה ב')

היה מבוכה אצל תלמידי רבה"ק

מהרצ"ה מזידיטשוב

ועובדא כזו איתא בספר נחלת יעקב (להגרי"ח אמסעל ז"ל, בשם אביו) שהיה מבוכה בענין זה בסדרן של האושפיזין אצל תלמידי הרה"ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב זצ"ל, חד מגדולי תלמידיו רצה לעשות כן להלכה למעשה, ובטרם שהחליט המתקן סוד עם ב"ד וחבירי גאון וקדוש שהיה מאחד המיוחד מתלמידי רבו הקדוש מזידיטשוב, והשיב לו שהוא ראה סדר ביאת האושפיזין ונתוודע לו כי משה קדים.

(נחלת יעקב)

חילוק רבה"ק העטרת צבי זי"ע בין

סדר ישיבת סוכה וסדר הקרבנות

והנה אכן כן הוא מנהג האשכנזים בסדר האושפיזין, להקדים אשפוזא דיוסף לאשפוזא

"פנים מאירות", שהלכה כמותו בכל מקום. ומה יאמרו הבריות?.

לא היה לו להגה"ק ספר זה בביתו, אבל נאמנה עליו עדותם של מתנגדיו, שגם הם לא היו קטלי קני באגמא, ואחד מהם היה חסיד מפורסם שאח"כ נעשה גם הוא לרבן של חסידים וקנה לו שם בעולם החסידות וקנה לו שם אחר פטירתו של הגה"ק, ושמחת יו"ט נהפכה לו להגה"ק לתוגה, נתבלבלה תפלתו.

ואחר התפלה לא הלך כמנהגו תמיד ישר אל הסוכה כי אם אל ביתו, ומתוך דכדוכה של נפש נתנמנם. וראה את מורו דודו רבינו מהרצ"ה בחלום, ואמר לו אל תתעצב אל לבך, הסוכה שלך כשרה בלי פקפוק, וכן הסכימו עמך גם במתיבתא דרקיעא, ואם שהגאון בעל "פנים מאירות" אמר לפסול סוכה כזו, חזר בו אח"כ מהוראתו.

כשראה הגה"ק את החזיון ההוא, קם בשמחה והלך אל סוכתו ולא פנה לתרועת מתנגדיו. וביום הראשון דחוה"מ שלח שליח מיוחד ללבוב, אל הגאון ר' יצחק אהרן איטינגר זצ"ל [בעל שו"ת מהרי"א הלוי], שסח לו כל המאורע, לקח הגאון הנ"ל את הספר "פנים מאירות", ושלחו להגה"ק, וציין במהדורא בתרא שבספר זה בסופו, ששם הוא חוזר בו מהוראתו הראשונה ומתיר סוכה כזו.

הביא השליח את הס' הנ"ל אל הגה"ק, ונתגלתה על ידו צדקת הוראתו, אחר חג כתב לו הגאון הנ"ל תשובה ארוכה בענין ההוא, שבה עמד לימינו בכל תוקף, (תשובה זו נדפסה אח"כ בשו"ת מהרי"א הלוי מהד"ק סי' קי"ז) ופני שוטניו חפו.

(ספר אמרי קודש קאמרנא עמ' רע"ז)

איזה אישפוזא קודם יוסף או משה -

היה נחלקו בזה רבה"ק מהרי"א

מזידיטשוב זי"ע עם הרה"ק מהרי"א

מקאמרנא זי"ע

בעשר קדושות מסופר כך: פעם אחת עלה בדעת הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע להקדים בחג הסוכות אושפיזא דיוסף קודם לאושפיזא דמשה רבינו מהימנא, ושלח את בנו הרה"ק רבי אליעזר מקאמרנא זי"ע אל הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע, לשמוע חוות דעתו בזה, נענה הרה"ק מזידיטשוב ואמר

תולדות וסיפורים בצל קדשם של רבותינו הקדושים לבית זידיטשוב זי"ע רבינו הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע ורבינו הקדוש רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע

צ"ל שלא נכנע מפניו, מפני שהיה גדול ממנו בשנים, ובכל זאת בהגיע ימי חג הסוכות היה בא לקבל פני רבינו, פ"א שאל אותו אחד מצעירי החסידים: אי מלכא הוא עד האידנא אמאי לא אתית לגביל, השיבו ר' מיכל בתמימות ואמר לו: בנא! מה זה יפלא בעיניך, הלא אנכי יודע ועד מה שאמר דודי רבינו מהרצ"ה צ"ל שנשמת מהרי"א באה אליו מן השמים באחד מימי חג הסוכות, אל תוך סוכתו, ובכן אני בא אליו ביחוד אך בימי חג הסוכות כדי לראות איזה פנים יש לו כשהוא יושב בסוכה, ובאמת ספרו חסידי רבינו, שאע"פ שכל ימות השנה היה רבינו אש לוהט, הנה בחג הסוכות כשישב בתוך הסוכה היה אש אוכלה אש ממש, כאשר יסופר מזה להלן כשנגיע לימי גדולתו של רבינו.

(פאר יצחק פרקא' אות א')

לא היה בכח לרבה"ק מהרצ"ה לטפל עם נשמת רבה"ק מהרי"א ושלח לאחיו

בספר אגרא דבי הילולי (פיטסבורג), מובאת קבלה זו בתוספת נופך, כפי שסיפרה האדמו"ר רבי אברהם אבא לייפער מפייטסבורג צ"ל:

פעם אחת פנה הרה"ק ר' הירשלי מזידיטשוב לאחיו הרה"ק ר' בעריש זי"ע ואמר לו שמשמים רצו לתת לו ביו"ט סוכות נשמה גבוהה מאוד שלא היתה בעולם זה שמונה מאות שנה, אבל לא היה בכוחו להטפל אליה, ולכן מסרה לו לאחיו הגדול הרה"ק ר' בעריש, וזהו הרה"ק מהרי"א זי"ע, ע"כ.

(אגרא דבי הילולי (פיטסבורג), עמ' רנ"ג)

רבה"ק מהרצ"ה ותלמידיו לקחו יותר ט' בדים הדסים

לא יטול יותר מלולב אחד ואתרוג אחד אבל בערבה והדס מוסיף בה כל מה שירצה, והמדקקים אינם מוסיפים על שתי ערבות ושלשה הדסים עבות (אור"ח סימן תרנ"א סקט"ו) והנה נא ידעתי בבירור כי רבינו הקדוש מוהרצ"ה זלה"ה מזידיטשוב ותלמידיו אחריו לא היה הליכתם ודרכם בקודש עפ"י סידור מהרי"ק ז"ל כלל, כי אם עפ"י משנת חסידים וסידור ר' אשר ז"ל וכל מעיינם בה היה דייקא.

עיין זה"ג דף ג' ד' עיי"ש) וגם בסעודה בעת הסעודה בסוכה, אז תלך אחר הזקנה כי יוסף קשיש וקדם בדורות לפני משה, ע"כ מתייחסים לקרותו להסב עמנו ביום ד' קודם משה רבינו שהוא ביום ה', ונתפלא אותו הגאון מאד מתשובתו וקלסה יאמר דבריפה חכם חן, עכ"ל ספה"ק שם, והנה אח"כ הביא דברי המנחת אלעזר וגם ציין שם דלימים מצא הכתב יד של רבינו הק' הנ"ל.

(הקדמת הספר צבי לצדיק)

בדברי הצבי לצדיק נראה שחילוק בין 'שיבה בסוכה', ו'סעודה בסוכה', כי 'שיבה בסוכה' הוא בגדר ישיבה שמשם קודם ליוסף, משא"כ ה'סעודה בסוכה' הוא בגדר מסיבה שיוסף קודם למשה, ובכך יש לישב דברי המנחת אלעזר דלעיל שכתב דבמסיבה היינו בסוכה יוסף קודם למשה, כי אפשר דכונתו לחלק הסעודה בסוכה ולשונו מוכח כן שכתב "משא"כ במסיבה שקורין אז האישפזין בעת סעודה ששם יוסף קודם למשה", והוא כדברי הצבי לצדיק.

רבה"ק מהרצ"ה זי"ע שלח נשמת רבה"ק מהרי"א שבא אל סוכתו, לאחיו ר' בעריש

רבינו הקדוש ר' יצחק אייזיק זצ"ל האדמו"ר מזידיטשוב (בגאליציא המזרחית) נולד בשנת תקס"ה, בן יחיד להוריו הרה"ק ר' ישכר בעריש זצ"ל, אחיו של רבינו הקדוש מוה"ר צבי הירש האדמו"ר הזקן מזידיטשוב, ואשתו הרבנית הצדיקת מרת עטיא זצ"ל, אחרי שהיו חשוכי בנים לגמרי עד אמצע שנותיהם.

קבלה ביד החסידים משמו של רבינו מהרצ"ה שאמר שבאחד הימים של חג הסוכות, שלחו לו מן השמים אל תוך סוכתו, נשמה עליונה גדולה וקדושה מאד, שלא היתה בזה העולם זה מאות בשנים, ואת הנשמה ההיא שלח אל אחיו הרה"ק ר' בעריש, ובאותו פרק נפקדה אשתו ותהר ותלד את רבינו מהרי"א זצ"ל.

עד כמה היתה קבלה זו מקובלת אצל כל בני משפחת רבינו תעיד העובדא, שכאשר נתגדל רבינו ואלפי חסידים התחילו לשקוד על דלתותיו, היה בעירו ת"ח וחסיד זקן אחד ושמו ר' מיכל ז"ל בן דודי הרה"ק ר' משה מסאמבור

כך שמעתי בשמו הקדוש הנזכר זי"ע, עכ"ל השער יששכר.

(שער יששכר ליום ד' דסוכות אות ג')

ולכאורה דבריו הקדושים פליאים כי הוא היפך דברי רבה"ק בהגותיו, דבישיבה היינו בישיבת סוכה משה קודם ליוסף, והוא פי' דמסיבה היינו ישיבת סוכה יוסף קודם למשה, ורק ללמוד בזה משה קודם ליוסף.

חילוק רבה"ק העטרת צבי זי"ע בשם הצבי לצדיק מבלאזוב זי"ע בין סדר ישיבת סוכה וסדר הקרבנות וסעודה בסוכה

והנה כזה הביא הגה"ק הצבי לצדיק מבלאזוב תלמיד מובהק לרבינו הק' מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע, וכה כותב: עוד שמעתי שפעם אחת נסע רבינו מהרצ"ה מזידיטשוב בדרך, ונפגש באחד מגאוני הדור, והוא גם הוא למד הרבה בזוה"ק, ואמר לרבינו אשאל מכתב מעלתכם, הנה יש לי סתירה בדברי הזוה"ק, אבל רוצה אני שיפרש ויבאר לי זאת בדרך נגלה ולא בדרך סוד, אמר לו רבינו וכי יש חילוק בין נגלות התורה וסודיה אלו ואלו דברי אלקים חיים ואמת הם, ואעפ"כ ישאל נא מר, ושאל לו הגאון הנזכר, הנה ידוע הוא כפי סדר הזוה"ק והתיקונים וכתבי האריז"ל וכן נוהגים החסידים לאמר באמירת האושפזין (מקור לאמירת האושפזין מובא בזוה"ק ח"ד ק"ג ע"ב עיי"ש) סדר הז' רועים כפי סדר המדות, הג' אבות הם חסד גבורה תפארת, משה בנצח, אהרן בהוד, יוסף ביסוד, דוד במלכות, ומנהג האשכנזים לאמר באמירת האושפזין ביום רביעי דסוכות יוסף, ביום החמישי משה, וכן מובא (בהשמטות זח"א דרס"א ע"א) וז"ל ביומא רביעא לקבל דרגא דיוסף ביומא חמישא לקבל דרגא דמשה כו' עיי"ש, וכן נוהגים האשכנזים הבאים בסוד ה' לאמר אמירת האישפזין בסדר זה, והשיב לו רבינו דאיתא בפ' יש נוחלין בבא בתרא דק"כ בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה, ועיי"ש ברשב"ם, וע"כ בישיבה כשלומדים סדר המדות והז' רועים והיינו בישיבה, וגם בישיבת סוכה דרומז לישיבה דתקינו רבנן בלישנא דברכה לישב בסוכה, אז משה קודם ליוסף, דהוא מופלג בחכמה והוא נקרא משה רבינו ועל ידו ניתנה התורה הקדושה, מה שאין כן במסיבה בקרבנות הרומזים לסעודה וזווג בסוד אכל"ו רעים (א"ה

תולדות וסיפורים בצל קדשם של רבותינו הקדושים לבית זידיטשוב זי"ע רבינו הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע ורבינו הקדוש רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע

אני לא אוכל לדפוק על דלתות אבי יום יום, נמלך ר' הירש בר' יצחק יוסף ז"ל נאמן ביתו של רבינו, שלוח אותו ממני גלותו בכל מסעיו, אמר לו ר' יצחק יוסף שיעמוד על המדרגות המוליכות מן ביהמ"ד לחדר העליה של רבינו, וכשיחזור רבינו מבית מדרשו לביתו יזכיר את חותנו לפניו, והוא יבא וימלא אחרי דבריו.

עשה ר' הירש כעצתו ועמד בסתר המדרגה, וכשעבר רבינו לפניו ור' יצחק יוסף עמו, אמר ר' יצחק יוסף לרבינו, הנה ר' הירש רוצה להזכיר לפני רבינו את חותנו החולה, הציץ בו רבינו ואמר: מי הוא? ענה ר' יצחק יוסף ואמר: הלא זה ר' הירש חתן ר' אברהם קרובו של רבינו, שאל אותו רבינו שוב: ומי אתה? נסתתמו דבריו של ר' יצחק יוסף וכשראה ר' הירש שרבינו תפוש כ"כ ברוב שרעפיו, שלא הכיר לא אותו לא את נאמן ביתו, לא רצה לבלבל אותו ולא יסף לנסות להזכיר את חותנו לפניו, כל כך היה גדול מוראו של רבינו בימי חג הסוכות, שאפילו בעניני סכנת נפשות יראו לגשת אליו לדבר עמו.

רבה"ק מהרי"א מתרעם על הדפסת פי' כסא מלך בצדו של התקונים הק'

סיפר לי חסיד אחד שפ"א איחר רבינו לבא לסעודת הערב באחד מלילי חוה"מ של חג הסוכות, ישבו כל החסידים והמתנים עד שסוף סוף בא (לסעודתו עם הצבור היתה לו סוכה גדולה מיוחדת סמוך לבית מדרשו), ראו כל המסובים כי הוא כולו אש לוהט ואורייא קא מרתחא ביה, וע"כ משכו את עצמם לצדדין שלא לפגוש ישר את מבטו.

בו בפרק נדפס בלבוב ספר התקונים עם הפי' 'כסא מלך' על הדף בצדו, ומדפיסי לבוב שהיו מחסידי רבינו הביאו הספר אל רבינו, אחר תפלת מעריב דחוה"מ סכות הנ"ל ישב רבינו ועבר ע"פ אותו הספר מראשו ועד סופו, וע"כ איחר לבא אל סעודת הערב, ויהי בתוך הסעודה נתלה ברבינו ואמר בתלונה: ארץ נתנה בידי מדפיסים, והזוה"ק והתקונים נעשו הפקר, להדפס בצדו על הדף כל הפירושים ככל העולה על רוחם! מי ביקש זאת מידם להדפס את הפי' 'כסא מלך' בצדו של התקונים הקדוש? אם אני או מי שהוא ירצה לעיין בפי' זה, נבקשו ונמצאו גם אם יהיה נדפס בפני עצמו.

בידיו הוא והעביר את כל כליו וחפציו וספריו לתוכה.

בחג הסוכות עברה יראתו וקדושתו כל גבול אנושי, כמעט יותר מבימים הנוראים, ואם היה בכל השנה כלה נורא על כל סביביו, הנה בימי חג הסוכות היתה ישיבתו בתוך הסוכה רק ביראת ה' כל היום, שאפילו בניו ה' יראים מגשת אליו, בכל יום ויום מימי החג ערב ובקר היה מסיב בסעודה יחד עם הצבור, וארכבותיהם של המסובים היו דא לדא נקשן, ונשמרו לנפשותם שלא לעשות תנועה כל שהו, שלא לבטל אותו מדבקותו.

כ"כ היה גדול מוראו של רבה"ק מהרי"א בסוכות, שאפילו בעניני סכנת נפשות יראו לגשת אליו

סיפר לי ר' הירש מיאמניצא ז"ל (חסיד חריף וממלא שנתדבק אל רבנו עוד בטרם נתפרסם שמו בעולם, ובביתו לא היו עדיין די כסאות להושיב עליהן את האורחים המעטים שבאו אליו, והיה ר' הירש זה יושב על תיבה קטנה שהיתה מיוחדת בעיקר לא לישיבה כי אם להצניעה בה בגדי-כביסה), שהיה פ"א אצל רבינו במשך כל העשרת ימי תשובה ונשאר אצלוגם לימי חג הסוכות, חותנו של ר' הירש זה היה קרובו של רבינו וחברו מימי קטנותו שקנטרו בדברים בשעה שראה אותו לבוש בכפתו החדשה (ראה למעלה פרק ב) ושהגדיל החזיק בידו קודם ואחר התגלותו, נחלה פתאום חותנו זה מן כסא לעשור ומחלתו כבדה עליו באו שליחים בכל יום מן החולה אל חתנו ר' הירש לזרזו שיעיר אוזן רבינו שיקשקש עליו רחמים, מה שעשה כמה פעמים, בנתיים בא שליח בהודעה שהחולה מסוכן למות, והימים ימי חג הסוכות ורבינו ישב מתבודד בתוך סוכתו, ומי זה יהיין ליכנס אליו, פנה ר' הירש בבקשתו אל ר' אליהו בנו של רבנו שיזכיר את חותנו החולה לפניו, משום פקו"נ נעתר לו ר' אליהו ופתח את הדלת של הסוכה כחודו של מחט, ודרך הסדק אמר אל תוך החלל של הסוכה שפלוגי החולה צריך לרחמים גדולים, ומיד עקר את רגליו והלך לו, מבלי להמתין על תשובתו של רבינו, ביום השני בא שוב שליח ושוב שמועה לא טובה, החולה כפשע בינו ובין המות, פנה ר' הירש דגן שוב אל ר' אליהו, אבל הפעם השתמט ואמר לו "שלח נא ביד תשלח",

אלא ע"כ מה שנטלו ט' בדים היא טעמים האמורים. [שלא היה להם הדסים לחים רק הדסים ישינים, ומחשש נשרו עליו או נקטם ראשו וכדומה לקחו ט' בדים כי בודאי ימצא בהם ג' כשרים, וגם מטעם שיותר מהודר ביתר מג'].

(שר"ת אבני צדק סימן פ"ה)

סוכתו של רבה"ק מהרי"א זי"ע

דירתו של רבינו היתה פשוטה לגמרי, היא היתה בת שני חדרים אחד קטן, חדר החיצון, שבו היה ישן הנער ששמש אותו, ואחד גדול ממנו, שבו ישב רבינו ועסק בתורה, ובו קבל את אורחיו, ובו גם אכל סעודותיו הדלות, וישן שיתין נשמי שלו בלילה.

רהיטי חדרו היו כלי עץ פשוטים, מטה, שלחן, כסא, ארונות ספרים, ארון של בגדים, ושעון שעל הקיר, ומנורה של נחושת כלל בת כמה קנים שהיתה תלויה ויורדת מן תקרת החדר, ושמשה להדליק בה נרות לכבוד שבת, מלבד השעון שהיה בעת ההוא כלי יקר ולא היה מצוי רק בבתי העשירים, הי' כל שאר הכלים, כלי בעל-בית בינוני שלא עלה ערכם על מאה כסף. מחדרו הוביל מסדרון צר ואפל אל חדר גדול ורחב ידים, שלא נשתמשו בו כל ימות השנה, בחדר זה היתה סוכתו של רבינו בימי חג הסוכות, ומשום הדור מצוה היה חדר זה מצויר בציורים נאים, בנגוד לחדריו שדר בהם כל השנה, שהיו מסודרים בסיד לבן.

(פאר יצחק פרק כ"ב אות ה')

יום טוב סוכות אצל רבה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע

אם היה רבינו בשבתות וכל ימות השנה אש מתלקחת ונורא על כל סביביו, הנה בחדשי הרחמים והרצון, החל מר"ח אלול עד אחרי ימי חג הסוכות היה בוער כאש ממש, ולא יכלו בכלל לעמוד במחיצתו.

(פאר יצחק פרק כ"ג אות א')

ממחרת יוה"כ פטר רבינו את אורחיו בפנים מאירות ובשמחה, והתחיל לעסוק בסוכתו, היתה זו אמנם מוכנה ועומדת משנה לשנה אבל אעפ"כ טפל בה בעצמו, והניח את הסכך

תולדות וסיפורים בצל קדשם של רבותינו הקדושים לבית זידיטשוב זי"ע רבינו הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע ורבינו הקדוש רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע

וכשפתחו וראה שכן באמת כתוב בספר זה נתרגו מאד, ובחמת רוח קרע את הדף ההוא מן הספר והציתו באש, וצעק; וכי כך כותבים על משיח צדקנו?!

כשנדפס אח"כ הספר הנ"ל מחדש בהסכמתו של הגרי"ש נטון זצ"ל מלבוב, העיד הגאון הנ"ל על מאמר זה וכתב שחלו בו ידי כת ש"צ ימ"ש שהכניסו בשעתם אל תוך כמה ספרים דברים שהתאימו לרוחם, והערה זו נדפסה לא רק בהסכמתו בראש הספר, כ"א גם בתוך הספר אצל המאמר הנ"ל, אבל רבינו בתום לבבו לא בקש חשבונות רבים ולא נכנס בפשרות כלל דן את המאמר בשריפה ואת הספר בגניזה.

הרה"ק מסאדיגורא היה מבכר פי' רבה"ק מהרצ"ה זי"ע על פירושים אחרים

גדולה מזו ספר הרה"צ ר' אורי הכהן מסאמבור מה ששמע מפה קדשו של הרה"ק ר' אברהם יעקב זצ"ל מסאדיגורא, כששאל אותו מדוע הוא מבכר את הספר עטרת צבי שעל הזוה"ק מרבינו מהרצ"ה זי"ע פ"ה ס' מקדש מלך שקדם לו בזמן, ע"ז השיב לו הרה"ק מס"ג זצ"ל, איך זה אפשר להעמיד את המק"מ כשורה אחת עם העטרת צבי? הרה"ק בעל עט"צ כשהיה אברך סמוך על שלחן חותנו בכפר רידא הסמוך לעיר ראדזול, ישב כל היום ועסק בנגלות התורה ובלילה עסק בסתרי תורה, ומפני שחסרו לו ספרים בכפר ההוא, היה הולך לעיר ראדזול אחת בשבוע אל הבהמ"ד דשם שהיו בו ספרים הרבה, ושהה שם יום או יומים וחזר לביתו, פ"א בא לכהמ"ד הנ"ל ומצא ספר חדש שנדפס אז "זא מהימנא" שנתחבר מצדיק נסתר אחד שהיה שרב בכפר סמוך לפרעמיסלא, בלילה אחרי שנשאר יחידי בבהמ"ד עיין הרה"ק בעל עט"צ בספר ההוא עד שתקפה עליו שנתו וישן עד אור הבוקר, כשהקיץ הצטער מאד, כי מעולם לא עברה עליו חצות לילה בשנה, נשאר בבהמ"ד גם בלילה שלאחריו ושוב עיין בספר הנ"ל בחשק כנ"ל, ושוב נפלה עליו תרדמה וחזקה עליו שנתו עד שהאיר השחר, ויהי בבקר ותפעם רוחו, ופשפש במעשיו והתענה כמה הפסקות ע"ז שבטל עונות תקון חצות זה פעמים, והודיעו לו בחלום מן השמים, שבא לידי כך רק מפני שעיין בספר הנ"ל שמחברו אמנם היה איש צדיק וקדוש,

זצ"ל שנדפסו אז על הדף של השו"ע יו"ד, אעפ"כ שהיה הגאון אוהבו של רבינו, בקושי - אמר רבינו - התירו פירושים את הדבר להדפס את פרש"י עה"ת בצדו של החומש מפני שהכל צריכים לפירושו, אחרי כן התירו צדיקים להדפס את האור החיים הקדוש בצדו של החומשים מפני קדושתו המופלגת של האוה"ת, ועכשיו הותרה הרצועה כל הרוצה ליטול את השם בא ונטול!

בנוגע למאמרו של רבינו מהרצ"ה שאמר להגה"ק מראפשיץ זצ"ל, נמסר לי ממקור נאמן כי גופא דעובדא הכי הוה, כמסופר למעלה (בפרק ראשון) בקר הגה"ק מראפשיץ זצ"ל את רבינו מהרצ"ה זצ"ל בביתו, וכשנסע ממנו לזה אותו עד העיר הסמוכה ראדזול, היה אז יום שלג וקור עמד רבינו (מהרי"א) על הקרש הבולט מאחורי העגלה, אחורי כתפיהם של שני הצדיקים האלה, לבושי לא היו חמים ביותר והקור חדר אל כל עצמותיו, גם עמידתו על הקרש לא היתה בטוחה ביותר, ועלול היה בכל תנועה של העגלה לנפול לארץ ולרוצץ את גלגלתו, אבל כדי להקשיב סוד שיח שרפי קודש כדאי היתה לו לסכן את נפשו, כשהגיע לראדזול נכנסו שני הצדיקים לביתו של בעל-בית אחד, ורבינו נשאר במסדרון הקר אצל הפתח מבחוץ ועשה את אזניו כאפרכס להקשיב את אשר ידברו ביניהם שני רבותיו אלה.

בנתיים הרגיש בו רבינו מהרצ"ה כי הוא עומד מבחוץ, ופתח את הדלת והכניסו החדרה, מצא את הגה"ק מראפשיץ כשהוא עומד אצל ארון הספרים ומוציא ממנו ספר אחר ספר ומדפדף בו, פנה ואמר לרבינו מהרצ"ה "הנני אוהב מאד את התורה, ואם אני מוצא הזדמנות לראות איזה ספר חדש שלא ראיתי עדיין הנני שמח עליו כמוצא שלל רב", ענה רבינו מהרצ"ה חלקו גם הוא שמקובל בידו מרבותיו שאין ללמוד רק מתוך ספר שמקובל לנו איש מפי איש שהוא מפי אליהו.

פ"א ספרו לרבינו שנמצאו חסידים שתלו עצמם באילן גדול, במה שנמצא במדרש תלפיות (בשער האותיות ערך משיח) שכתב בשם הזוה"ק "שמשיח צדקנו קודם שיתגלה יהיו נראים ממנו מעשים מכוערים" ח"ו, לא האמין רבינו לשמועה זו וצוה להביא את המדרש תלפיות שלא היה בין ספריו בביתו.

(פאר יצחק פרק כ"ד)

על יחסו של הגה"ק מצאנו זצ"ל אל רבנו כבר דברנו בארוכה בספרי הנ"ל, פה רוצה אני לספר פרט קטן אחד, שפ"א היה הגה"ק הנ"ל חולה ושלח רבנו את בניו הק' ר' סנדר ליפאור' בערש זצ"ל לבקרו בחליו, ונלוה אליהם גם נכדו הרה"ק ר' בערש זצ"ל מווערצקי, שהיה אז עדיין צעיר לימים. שמע שאמר הגה"ק לאביו ולדודו הק' בני רבנו: שמעתי שאביכם מתרעם עלי, על שנתתי הסכמה על הדפסת הספר כסא מלך על התקונים. אמר לו בן רבנו רס"ל: חם ושלום, אבי מתרעם רק על שהדפיסו את הס' הנ"ל על הדף של התקונים בצדו, אמר הגה"ק: אביכם הוא גאון ויודע את כל הזה"ק והתקונים בע"פ ואינו צריך לשום פירוש, אבל מה יעשה אנוש כערכי, הצריך לפירוש על הדף...? כששמע זאת הרה"ק מווערצקי והוא לא ידע כלל מזה שזקנו רבנו מתרעם על ההדפסה הנ"ל, כשנסע לביתו מכר את ס' התקונים עם הפירוש הנ"ל שהיה לו בין ספריו, כדי שלא לעבור על דעת זקנו הק'. (וכן נכתב לי משמו של בנו הגה"ק ר' משה שליט"א אבד"ק זידיטשוב).

(פאר יצחק תנינא סוף פרק שלישי)

רבה"ק מהרי"א זי"ע התלונן על פירושים שנדפסו בצד הספר

כדאי להעיר שבנוגע לספרים היה רבינו (כרבו רבינו מהרצ"ה) מבקר קשה מאוד, ובסה"ק ע"ת (פי וירא מ"ו ע"ב) הוא מביא משמו של רבו רבינו מהרצ"ה זצ"ל שאמר להה"ק ר' נפתלי זצ"ל הרב מראפשיץ בזה"ל שאסור ללמוד מאיזה ספר עד שהוא מקובל איש מפי איש שהוא מפי אליהו, ובכן לא יפלא כלל אם התלונן על שהדפיסו את הפי' כסא מלך בדף אחד עם ס' התקונים, ובפרט הלא יודעים אנחנו כי רבינו מהרצ"ה בהרבה מקומות בספרו על הזוה"ק בקר את בעל המקדש מלך (שהוא גם בעל כסא מלך) בקרת קשה מאד.

ולא לבד על הדפסת הפי' הזה ביחד עם הזוה"ק התלונן רבינו, כי אם גם כשנזדמנו לידו החומשים שנדפס בצדו פירושו של צדיק גדול וקדוש בדורו, פירושים שכשהם לעצמם נתן רבינו הסכמתו עליהם, קלל רבינו את המדפיסים ואמר, "אני אעקור אותם משרשם" וכה קרא תגר גם על הגהותיו של הגאון מלבוב

תולדות וסיפורים בצל קדשם של רבותינו הקדושים לבית זידיטשוב זי"ע רבינו הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע ורבינו הקדוש רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע

והטהור בזה הלשון: 'פין איין סוכות קאן מען אויף הייבן אלע יודין'...

(נדפס בסוף הספר הנ"ל)

רבה"ק מהרי"א זי"ע בירך בכל יום ויום על אתרוג אחר

מלבושיו של רבינו ה' תמיד נקיים, וכל רב לא נמצא בהם, בשבת היו בגדיו לבנים, גם טליתו היה תמיד לבן כשלג ומצופה בעטרת כסף גדולה, בין חסידיו היו בעלי תעשייה של טליתים ועטרות, והם הביאו לו בכל שנה ושנה טלית ועטרה משלהם, ורבינו היה נותן טליתו הישן במתנה למקורביו.

בכל ליל-שני של ר"ה היה לובש בגד חדש לכלול בברכת שהחיינו (עי' או"ח סי' ת"ר) מה שנעשה לו ע"פ רוב ע"י אחד מעשרי חסידיו, לחג הסוכות שלחו לו סוחר-אתרוגים תמיד אתרוגים מובחרים, והיה מברך בכל יום על אתרוג אחר שלא חלו בו ידים עדיין, ואע"פ שככלל נהג רבינו ביתו כדרך בעל-בית בינוני בכל זאת בתשמישי קדושה והדורי מצוה היה אצלו הכל מתוך רחבת ידים ועושר.

(פאר יצחק פרק כ"ב אות ו')

בערב סוכות אחר כיסוי הסוכה היה בדיחא דעתיה, אבל בערב הושע"ר הוא גורם ליראה ופחד

וסיפר מהרי"א אייכענשטיין מקוויאשד ששמע מפי הישיש ר' משה הערשקאוויטש ז"ל בן הדיין דמונקאטש הרב ר' אברהם ז"ל, שכשהיה עלם כבן י"ב שנים לקחו אביו אתו לזידיטשוב לרבינו זי"ע לימי הסוכות והגיעו לבית רבינו בערב החגאחר כיסוי הסוכה בסכך, וכשנכנס אביו הרב ר' אברהם לחדר רבינו קבלו רבינו בסבר פנים יפות ואמר לבנו מהרי"א זי"ע: 'ר' אליהו גיב אריין א ביטעלקע וויין' ושאל על העלם כו', לשנה הבאה שוב נסע הרב ר' אברהם עם בנו זה - ר' משה - לזידיטשוב על ימים אחרונים, והגיע בחוה"מ ערב הושענא רבה, וכשנכנסו לקבל שלום בין כל הבאים הושיט לו רבינו את ידו הקדושה בין השאר, והיה פחד ואימה שורר אז. ושאל העלם משה את אביו למה אשתקד קיבלו בפנים שוחקות ואמר לו לישב וכיבדו, וכעת לא דיבר כלום?!

באלחוב, אחד מגדולי תלמידיו, שבמוצאי שמחת תורה כשהאריכו החסידים בשמחת יו"ט והוסיפו מחול אל הקודש עד אשמורה בלילה, עלה בלאט אל עליתו של רבינו לראות מה מעשהו, ומצא אותו כשהוא לבוש כבר בגדי חול ואומר תקון חצות בנהימה.

(פאר יצחק פרק כ"ד)

התלהבות רבה"ק מהרי"א זי"ע בתפילת הושענא רבה

ביום הושענא רבה של שנת תר"ח נסע רבינו [רבה"ק מהרי"א זי"ע] לבקר את בן דודו הגה"ק ר' יודא צבי מראזדיל זצ"ל שחלה אז את חליו שמת בו, כבדו הגה"ק לעבוד לפני התיבה ולהתפלל הלל והושענות לפני הצבור, עמדה מטתו של הגה"ק החולה בבהמ"ד סמוך אצל הבימה, וכשעבר רבינו לפניו בשעת ההקפות של ההושענות, הגיעה התלהבותו של רבינו למדה מופלגת כזו עד שמצא החולה הקדוש לנחוץ לאחוז בכנף טליתו כמה פעמים ולמשוך אותו כדי להפסיקו מעט מדבקתו, כי ראו שלא יגיע לכלות הנפש בתפלה זו.

(פאר יצחק פרק שישי אות ה')

'פין איין סוכות קאן מען אויף הייבן אלע יודין'

כתב בספה"ק 'ליקוטי תורה מהרי"א' (מהרה"ק רבי בעריש מדאלינא), ז"ל: 'שמעתי מפה קדשו של אדונינו מורינו ורבינו הרב הצדיק הקדוש והטהור רבינו איש האלוקים קודש הקדשים מו"ה יצחק אייזיק זצוקללה"ה מזידיטשוב זי"ע, ששמעתי מפיו הק' בחג הסוכות בבואי לראות פני קדשו ולפרוש עלינו סוכת שלומי, אמר בזה הלשון: בפסוק (ויקרא כג, מב) כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, בגמרא סוכה בדף כז ע"ב בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן, מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת, שממצוות סוכה אחת, פירוש מימי סוכות אחד שיושבים בסוכה, יכולים להמשיך ישועה על כל ישראל. וזה שרמזו בדבריהם הקדושים 'מלמד', שהתורה מורה אותנו להעלות כל ישראל בסוכות אחד ולהוציאם מכל רעה לישבם על מכונם ועל מקומם בשלום, ע"כ שמעתי מפיו הקדוש

אבל מפני שחי בדורו של רבינו אלימלך זצ"ל מליזענסק ודר בגליל שלו ולא נסע אף פעם אחת לקבל פני צדיק-הדור הזה, אינו כדאי שיעיין הוא (בעל העט"צ) בספרו, וזה לך האות, כי בספר הנ"ל יש ערכים על סדר הא"ב ורק האות "צדיק" אין בו, נסתלקה ממנו שכינה באות זה מפני שלא קבל את פני צדיק הדור, וסיים הרה"ק מסאדיגורא זצ"ל מעתה הלא יבין מר מדוע הנני נותן משפט הבכורה להספר עטרת צבי על המקדש מלך.

את הדברים האלה ספר לי ת"ח אחד ששמע אותם מפי הרה"ק ר' אורי מסאמבור זצ"ל, ויתכן כי גם מעשה ההיא היא אחת הסיבות שדקדק רבינו מהרצ"ה כל כך שלא ללמוד רק מתוך ספר שמקובל שהוא מפי אליהו ז"ל, ורבינו נהג אחריו ככל תהלוכותיו בקדוש.

תפילות חג הסוכות אצל רבה"ק מהרי"א זי"ע

כה היה רבינו אש לטהר בכל ימי חג הסוכות, התפלות ביום הושענא רבה היו סוערות כמו בימי ר"ה ויו"כ, הקפותיו עם האתרוג והלולב היו מחרידות, לא אמר רבינו אמנם את הפיוטים שאחרי שבע ההקפות כי אם החרוזים שבראשם כגון 'אנא אל נא סלח נא' ודלג על השאר, אכל בההלל וההקפות לבדן זעזעו את כל הנפשות, התורה שאמר ביום ההוא היתה נוראה גם היא.

בליל שמיני עצרת ושמחת תורה היו הקפותיו בהתלהבות גדולה מאד, ליום החג האחרון נקבצו תמיד כל גדולי תלמידיו מרחוק ומקרב, שמפני שהיו משועבדים לעדתם לא יכלו לבא לימי ר"ה ויו"כ, ובאו עתה להשלים החסרון, ומספר תלמדו הגה"צ ר' יוסף מאיר זצ"ל מספינקא (בהקדמתו לספרו של רבינו סדר דברים) שפ"א בשעת ההקפות אמר בזה"ל: 'תאמינו לי שאין אני טועה שהחסידים באים אלי לכבודי, אני יודע שהם באים לבקש את הכח של רבינו' תלה רבינו את ביאתם של גדולי חסידיו אליו בזכות רבו, שהם באו לבקש את כח התורה שלו להזכיר נשכחות של הימים הראשונים, כשהתחממו לאורו.

שמח אמנם רבינו בשמחת תורה, אבל יראתו הגדולה לא זזה ממקומה, תפלת גשם ואפילו תפלת מוסף של שמחת תורה היו מחרידות, ספר הרה"ג הצדיק ר' אהרן מאיר זצ"ל האבד"ק

תולדות וסיפורים בצל קדשם של רבותינו הקדושים לבית זידיטשוב זי"ע רבינו הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע ורבינו הקדוש רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע

והשיב לו אביו שאשתקד הי' בערב סוכות אחר כיסוי הסוכה והיה שמח ובדיחא דעתיה, אבל כעת הזמן בערב הושע"ר הוא גורם ליראה ופחד.

(מכת"י הגה"צ מהרי"א אייכענשטיין מקיוויאשד, שנעתק ע"י בנו)

הסיפור שסיפר רבה"ק מהרי"א זי"ע בכל חג הסוכות, בענין גלוי אליהו

בספר זבד טוב (להחסיד מוהר"ר זאב וואלף ע"ה, בנו של הסופר המפורסם החסיד מוה"ר ר' נתנאל סופר זצ"ל) הביא סיפור שסיפר רבה"ק מהרי"א זי"ע במלוה מלכה חוה"מ סוכות בענין גילוי אליהו.

בספר אור הנצח (להגה"צ רבי נפתלי צבי לאבין מזידיטשוב ז"ל) הביא שסיפור זה סיפור רבה"ק מהרי"א זי"ע 'בכל שנה בחג הסוכות', והסיפור הוא כדלהלן.

בזה"ל: מעשה ששמעתי מאדמו"ר הקדוש רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זצוקללה"ה מפיו הקדוש, במוצאי שבת קודש בסעודת מלוה מלכה בחול המועד סוכות שנת תרכ"ז לפ"ק, אחר זמירת הזמר 'אליהו הנביא', שניגן בנו הרב הקדוש ר' אליהו זצ"ל, וזה לשונו הקדוש: היה רב אחד בעיר אחת, והיה איש תמים, והיה המנהג באותו העיר, כאשר השמש הלך קודם אור הבוקר זיגער ארבע וחצי להעיר עם הפטיש, שקורין 'חצות קלאפין'... והיה מנהג באותו עיר שהשמש היה מוכרח להיות קודם אצל הרב, וכן עשה ולא שינה בשום פעם.

ופעם אחת הלך מהרב להעיר עם הפטיש לעשות מלאכתו כמנהגו, ראה השמש שני אנשים יפים מתוארים בקומה נאה, שלא ראה מעולם כאנשים ההם, ושאל אותם, להיכן הם הולכים, והשיבו להשמש, אנו הולכים בכל אור הבוקר אצל הרב ללמוד, ולא שאל אותם מי הם, וכאשר הלך בהעיר יותר לעשות מלאכתו הנ"ל, היה צר לו מאד אשר לא שאל אותם מי הם, כי היו לפלא בעיניו, האנשים ההם שלא ראה עוד כמוהם, וגם מה שהולכים אצל הרב ללמוד.

וכאשר הלך עוד יותר בהעיר ראה לאחד אשר רץ מאד, ושאל להשמש, האם ראית כעת ההוא שני אנשים אשר היו הולכים, והשיב השמש, הן, ראיתם כמו עתה, שאל השמש להאיש ההוא, מי הם אותם אנשים, והשיב לו, אחד הוא

אליהו ואחד אלישע, והיה פליאה עוד גדולה בעיני השמש, כי לא היו מחזיקין את הרב בהעיר ההוא לאיש קדוש כזה, שאליו ואלישע ילכו אצלו ללמוד, וגם היה מנהג באותו העיר אשר בכל שבת קודש אחר תפלת שחרית קודם קריאת התורה, אמר הרב דברי מוסר גדול, וגם היה בפקודת הרב בכל תוקף ועוז שלא לשיח שום שיחה ודיבור בבית הכנסת, ובפרט בשעת התפלה.

והשמש לא יכול התאפק, וסיפר המעשה הזו לפני הבעלי בתים, והיה חידוש ופלא גדול בעיניהם, וכאשר באו בשבת קודש כל הבעלי בתים לבית הכנסת היה מזה סיפור גדול בבית הכנסת, וגם בשעת התפלה, ואחר תפלת שחרית בתוך דברי המוסר צעק עליהם הרב אודות מה שהיו מדברים בבית הכנסת, ומה גם בשעת התפלה, כי הוא איסור גדול, ומה זה היום מימים שעוברים על פקודתו, והבעלי בתים היה צר להם מאד, ומתמרמרים על לבם מה שלא נהגו בו כבוד בהרב כראוי לו, והלכו כולם בבית הכנסת ונפלו לפני רגליו בבכי גדולה, ונשקו לו, ובקשו מכבודו שימחול להם שלא נהגו בכבוד כל כך עד הנה, כי לא ידעו מאתו מאומה עד הנה, ושאל אותם הרב מה זה, וסיפרו לו כל המעשה שסיפר להם השמש, והשיב להם הרב בתמימות גדול, האם אצליכם לא בא אליהו ללמוד, האם למי איש יהודי לא בא אליהו אם הולך בדרך הישר וכו'.

ואחר סיפור המעשה סיים אדמו"ר, אשר אותו האיש שראה השמש רץ, היה גיחזי, אשר רץ עד הנה אחר אלישע, ולא יכול להגיעו, עד כאן לשונו הקדוש.

(זבד טוב, להחסיד מוהר"ר זאב וואלף ע"ה, בנו של הסופר המפורסם החסיד מוה"ר ר' נתנאל סופר זצ"ל - אור הנצח, להגה"צ רבי נפתלי צבי לאבין מזידיטשוב ז"ל)

'מלאכים ושרפים שמחים עכשיו' בשמחת התורה, ואנו שוכבים כעת במיטה'

מסופר בספר מראה אש (דף נא): בשנת תרמ"א הייתי לקבל פני אדמו"ר הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע על ימים האחרונים של סוכות, ואחר ההושענות נחלש הרה"ק, ולא ישב עם העולם אצל הסעודה, ואף תפילת מנחה התפלל בחדרו עם מניין מצומצם,

ולערב - זיגער צעהן (בשעה עשר) בלילה כאשר שכב על המטה, פתח את פיו הקדוש ואמר: "הרה"ק הרבי ר' הירשלע מזידיטשוב זי"ע היה פעם חלש מאוד בליל שמיני עצרת, ושכב במיטתו, ובשעה עשר בלילה אמר להעומדים שם בהתלהבות גדולה 'מלאכים ושרפים שמחים עכשיו בשמחת התורה, ואנו שוכבים כעת במיטה' וקם ועמד על רגליו וערך את ההקפות בהתלהבות גדולה, והאריך ימים אחר כך, אנו גם ננסה היום כן, וירד מן המיטה והתפלל תפילת ערבית בהתלהבות גדולה כדרכו בקודש להתפלל כמעט במסירות נפש, אחר כך התחיל לעשות ההקפות גם כן בהתלהבות גדולה, ויעש הקפה אחת ולא יותר, ומסר הספר תורה לבנו הרה"ק רבי משה'לי משינאווא זי"ע, אחר זה קידש על היין וישב לסעוד את סעודת יום טוב.

ובתוך הסעודה פתח את פיו הקדוש כדרכו בקודש לספר בדברים העומדים ברומו של עולם, ואמר "הפלא ופלא הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע ראה פעם אחת אחר הקפה ראשונה את בניין בית המקדש גמור, ודבר מועט עוד חסר בו, והוא התווכח, ורצה שיוותרו ויתנו גם דבר מועט זה, ולא ויתרו, לא רצה הרבי ר' אלימלך להמשיך לערוך את ההקפות ומסרם לבנו הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק זי"ע שימשיך לנהל את ההקפות, וסיים הרה"ק "הפלא ופלא כבר עבר מאז יותר ממאה שנה, ולא רוצים עוד לוותר ולתת הדבר מועט", ע"כ המסופר שם.

בנוסח שונה מסופר בספר בית אלימלך, שהרה"ק מאפטא זי"ע היה נוהג ליסע לימים האחרונים של חג הסוכות לליזענסק, ופעם אחד לא היה יכול לנסוע בימי החג ונסע אחר החג לשבת אחד, אמר הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע להרה"ק מאפטא, שבשעת ההקפות הראו לי המשכן עם הכלים, שהיה קטרוג גדול על בני ישראל, והרבי ר' אלימלך רצה להשפיע ולהמשיך על בני ישראל כל טוב, ולא יכול מפני הקטרוג, עד שעשה הרבי ר' אלימלך כל מיני השתדלויות, וביטל הקטרוג ונסתלקו המקטרגים, ונעשה עת רצון למעלה, עד שהראו להרבי ר' אלימלך את המשכן עם הכלים, רק הפרוכת לא הראו לו.

ואמר הרבי ר' אלימלך זצ"ל להרב מאפטא זצ"ל, "אולי אם כבודו היה בכאן בשעת ההקפות, היה

תולדות וסיפורים בצל קדשם של רבותינו הקדושים לבית זידיטשוב זי"ע רבינו הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע ורבינו הקדוש רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע

במוצאי שמחת תורה היו עושים כעין מכירה במחירים נמוכים, כדי לפעול בשמים שלא יהיו הדברים ביוקר

בזידיטשוב היה המנהג, שבמוצאי שמחת תורה היו הצדיקים עושים בעת נעילת החג כעין מכירה שמכרו מיני מאכלים כמו קמח ותפוחי אדמה ו'מעד', והיו נעמדים ומכריזים ונוקבים מחירים נמוכים, בכדי לפעול בשמים שלא יהיו הדברים ביוקר במשך השנה הבעל"ט.

(אור הנצח, להגה"צ רבי נפתלי צבי לאבין מזידיטשוב ז"ל)

מאטל חתן – מאטל נער

הרה"ק בעל החקל יצחק מספינקא זי"ע היה רגיל לספר בעת נעילת החג, אשר היה לרבינו הק' רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע בחור משמש שלא היה חכם גדול, ושמו היה 'מאטל' והיו קורין אותו 'מאטל נער', כשנעשה חתן הפסיקו מלקרוא אותו מאטל נער, וקראוהו 'מאטל חתן', ביום חופתו ראה רבו הק' שהוא בוכה מאד, ושאל אותו למה הוא בוכה, והשיב 'רבי עד שנעשיתי חתן הייתי מאטל נער, וכשנעשיתי חתן התחילו לקרוא אותי מאטל חתן, עכשיו אחר הנישואין יתחילו לקרוא אותי שוב מאטל נער כמו מקדם, ועל זה אני בוכה'.

והוסיף עלה החקל יצחק, כן הוא גם אצל כל אדם במשך השנה נכשלים וחוטאים ואין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות (סוטה ג), ונעשה 'מאטל נער' ובהגיע הימים נוראים, יום חתונתו ויום שמחת לבו, זה יום הכיפורים (תענית כו:), נעשים 'מאטל חתן', אך כשעוברים הימים הנעלים הללו צריכין להתפלל ולבקש רחמים שלא יחזור שוב להשם הישן שהיה לו, ואדרבה אם התעלו בימים אלו, שיוכל ליקח זאת עמו להלאה שיוכל לעבוד את ה'.

והנה באת פחו כמים ובלבלת יציעו, הקיצות משנתו, והפסקת את כניסתו הסכלת עשו'.

(צבי לצדיק דף כ"ח)

איך יכולים לדבר בחוץ בשעת ההקפות

פעם אחת בזמן ההקפות ה' תלמידו [של הרה"ק בעל חקל יצחק מספינקא] הגאון בעל יגל יעקב ממישקאלץ זצ"ל, צריך לצרכיו, ויצא לחוץ, ראה שכמה אנשים מתושבי העיר עומדים בחוץ ומשוחחים, חשב לעצמו היתכן הרי בשעה זו עומד כאן רבינו ואומר רזא דרזין, ופניו הם שלהבת אש, ואיך יכולים אנשים אלה לעמוד בחוץ.

כשנכנס חזרה התחיל רבינו בהקפה חדשה, והושיט רבינו לתלמידו הגאון ממישקאלץ את הספר תורה הקטן המיוחד שלו, ואמר לו רבינו, פעם הייתי בשמחת תורה אצל מורי ורבי המהרי"א מזידיטשוב זי"ע והייתי צריך באמצע ההקפות לצאת החוצה, ראיתי איזה אנשים מתושבי העיר זידיטשוב עומדים בחוץ, והתפלאתי איך יתכן שיעמדו בחוץ בשעה שמורי עומד ודורש בעבודת ה'.

(אש תמיד דף ש"ח)

הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב התגלה לבנו הרה"ק ר' אלי'

שמעתי מהרה"ח מוה"ר דוד מאיר ווייס שליט"א, ששמע מאביו הגאון אב"ד נוה אחיעזר ב"ב, שסיפר משם זקנו הגה"צ מבנעדיקאוויץ זצ"ל, שהיה איש אחד מחסידי זידיטשוב שאחר פטירת מרן מהרי"א זי"ע מזידיטשוב, לא המשיך לנסוע לבנו הגה"ק ר' אלי' זי"ע, ובא אליו בחלום הלילה המהרי"א זצ"ל ושאלו אם נוסע לזידיטשוב, ואמר לו בוא לזידיטשוב וגם אני אהיה שם, והלה נסע לשמחת תורה, והרה"ק ר' אלי' רקד בהתלהבות עצומה יותר מהרגיל, ואחר כך אמר הרה"ק ר' אלי' זצ"ל, 'על תתפלאו שרקדתי יותר מהרגיל אצלנו, שאבי הק' ישב על כתפי ולא ירד, ולכן לא יכולתי להפסיק לרקוד', והיהודי הזה הוא עדי שזה אמת.

(זמרו לשמו דף ש"ז)

עת רצון גדול, ואולי היו מראים גם את הפרוכת, והייתה הגאולה השלימה, ע"כ המסופר שם.

מעשה כזו מסופר בספר צבי לצדיק לסיפורים על רבה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב וכך מסופר שם (בקטע הבא):

כבר עמדו רגליו של רבה"ק על סוף היכלו של משיח ונפסק כניסתו

עד כמה היה רבינו [הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע] גדול בעיני רבו מלובלין יש לראות מן הסיפור דלהלן, שנשמע פ"א מכ"ק של רבינו מהרי"א זצ"ל מזידיטשוב, ומעשה שהיה כך היה: פ"א היה רבינו אצל רבו בלובלין ביו"ט האחרון של חג, שחל בו יום שמחת תורה בערב שבת, היה רבינו עיף מאוד מעבודת הקודש של הושענא רבה וההקפות של שני ימי החג, ורצה לנוח מעט למען החליף כח לכבוד יום השבת, וע"כ התפלל מנחה מבעוד יום ושכב על מטתו לשעה קטנה, אבל תקפתו שינה ארוכה, ובינתיים נתקדש השבת.

בא רבינו מלובלין לבית מדרשו לתפלת קבלת שבת ובראותו כי אין רבינו בביהמ"ד, שאל עליו, הלכו לבית מלוננו ומצאוהו ישן, הודיעו זאת לרבו ושאלו אותו אם להקיצו משנתו, אמר להם הצדיק: חס ושלום, הוא ישן שינה טובה, אל תקיצו אותו (בלשון קדשו): "ער שלאפט גוט, לאזט איהם שלאפען".

עברה תפלת ליל שבת והגיע זמן הסעודה. קודם הקידוש שאל שוב רבו עליו, וכשהוגד לו שעודנו ישן, הזהיר שוב בלשון ההוא: "הוא ישן שינה טובה, אל תקיצו אותו", בשעת הסעודה הניח רבו בשבילו שיריים מכל מאכל ומאכל, וכששאל שוב עליו בפעם השלישית, פקעה סבלנותו של חסיד אחד והלך לבית מלוננו, ופתח את דלת חדרו שלא בזהירות, ומתוך פתיחה גסה זו הקיץ רבינו משנתו, קם ורחץ ידיו נתעטף בטלית לכבוד השבת ועמד להתפלל.

רץ חסיד זה והודיע לרבינו מלובלין, שכבר הקיץ רבינו. הקפיד עליו הצדיק ואמר לו: "שוטה אחד יאבד טובה הרבה (מלשון הפסוק בקהלת ט' י"ח), ר' הירשלי טפס ועלה בשנתו מן העולם ועד העולם, וכבר עמדו רגליו על סוף היכלו של משיח, וידו אווזת בכפת המנעל לפתוח הדלת וליכנס אל ההיכל פנימה,

אור המנהגים

משיא ומתן במקור המנהג בראשונים ואחרונים ולאחריהם המנהג אצל תלמידי בעש"ט הק'
ואצל רבותינו הקדושים זצ"ל

באיזה הודו לה' מנענעים

אף דמסקנת הפוסקים בשלחון ערוך וברמ"א הוא לנענע בהודו שבסוף שני פעמים בין בפשוטה ובין כשכופלין אותו, ואף שתלמידי בעש"ט נקטו עפ"י האריז"ל לנענע רק פעם אחת, אמנם עפ"י רוב נקטו הצדיקים לנענע רק בהודו לה' הראשון ולא בכפילו, אמנם רבותינו הקדושים לבית יזידיטשוב וסטרעטין נהגו לנענע רק בהודו השניה כשכופלין אותו, ובסיעתא דשמיא סדרנו מאמר מיוחד לברד ולבאר המנהג ולשרש אחריה.

הודו, וכן ביאמרו נא יראי ה', "הצבור מנענעים על כל הודו והודו שעונין", אבל שליח צבור לא ינענע, עכ"ל, ומובא גם באור זרוע (סי' שי"א) בשם רבי שמשון ב"ר אברהם הר"ש משאנץ.

ולפי דעה זו נמצא כי חיוב הנענוע הוא תלוי בקריאתו כי כל פעם שקוראין הודו לה' מנענעים וכמו שכתב כן התשב"ץ (ח"ב סי' ר"ה) דלפי שיטה זו מספר הנענועים ישתנה הנענועים כפי המנהג לכפול את הפוסקים, אם כופלין מנענעין בכל פעם שכופלין, ואם פושטין אין חייבין לכפול כדי להוסיף נענוע שהנענוע תלוי בקריאה.

שי' הריטב"א וזה"ר שאין לנענע בכל פעם

אבל הריטב"א (לז ע"ב) חלק על דברי התוספות ורא"ש, וסובר שהצבור אינו צריך לנענע בכל פעם שמשכיבים 'הודו', והצבור אינו מנענע בתחילת הפרק אלא פעם אחת ב'הודו', ואף על פי שהקהל כופלין אותו אינו אלא שעולה להם במקום קריאת ההלל, וכשם שאין הקריאה צריכה נענוע, כך 'העניה אינה צריכה נענוע', אבל האחרון כלומר ב'הודו' שבסוף הפרק שכופלים בו החזן והצבור אינו נראה דרך עניה, אלא דרך קריאה ממש, וכיון שכן כשם שמנענע שני פעמים ב'אנא ה' הושיעה נא' כך הוא מנענע ב'הודו' בתרא, אבל ב'הודו' קמא אינו מנענע אלא פעם אחת, וכן נהגו, אבל בתוספות אומרים שמנענעין שתי פעמים ב'הודו' קמא, ומה שכתבנו עיקר מפי רבינו נר"ו, עכ"ל.

ואף הר"ן שם חלק על דברי התוספות: ואינו מחזור שכיין שמה שעונין הצבור לחזן 'הודו' אינו אלא כדי לצאת מ'יאמר נא' ו'יאמרו נא' שאומר החזן תחילה, כשם ש'יאמר נא' ו'יאמרו נא' אין צריך נענוע כך עניית 'הודו' של הצבור על פסוקים אלו צריכה נענוע, ולפיכך אין הצבור מנענעין ב'הודו לה' שבתחילה אלא פעם אחד.

וגם הר"ן שם מסיק כי ב'הודו לה' שבסוף שכופלים אותו ש"ץ הצבור מנענעין בו על כל פעם

אם יש לנענע בכל מקום שאומרים הודו באמצע הלל

אמנם האחרונים טרחו לברר אם גם בכל מקום שאומרים הודו לה' באמצעית ההלל, כי הנה בעת שהקהל אומרים את ההלל בצבור, מנהג מפורסם הוא לקרותו כסדר דברי הטור (סי' תכב) "מתחילין 'מה אשיב' עד 'הודו', וכל הצבור קורין ביחד, וקורא שליח צבור לבדו 'הודו' כלומר 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו' וכן להלן, והקהל עונין אחריו 'הודו' וקורא שליח צבור פסוק 'יאמר נא ישראל' והקהל עונין אחריו 'הודו', וכן אומר שליח צבור 'יאמרו נא בית אהרן' ועונין הקהל אחריו 'הודו', וכן אומר שליח צבור 'יאמרו נא יראי ה' ועונין הקהל אחריו 'הודו', (ראה ב"י למקור מנהג זה, וכן ראה מ"ב סי' תכ"ב ס"ק כ' בזה).

ועכשיו יש לחקור אם גם מנענעים בכל מקום שאומרים הודו, כשהצבור אומר הודו לה' אחר שהש"ץ אומר 'יאמר נא ישראל וכו', וכן הספק נופל בהודו לה' שבסוף ההלל וכופלין אותו פעם שניה, האם גם שם מנענעים, כי יש לומר דכשתיקנו חז"ל לנענע בהודו, תקנו בכל מקום שמזכירין הודו לה', לעומת זה יש לומר דכשאומר הודו אחר יאמרו נא וכו', אין זה בכלל אמירת הודו, כי הוא רק על דרך עניה על השליח ציבור, ולא בכלל קריאת ההלל הוא, וכמו כן השאלה כשאומרים הודו לה' בסוף הפרק, וכופלין אותו לומר פעמים, ולא לו שאומרים שיש לנענע בתחילה וסוף היינו תחילת הפרק וסוף הפרק, האם יש לנענע גם בהודו שניה שהוא רק טפל להודו ה' העיקר.

שי' הרא"ש והתוס' שיש לנענע בכל פעם

וכאמור מצינו בדברי הראשונים שכבר טרחו בזה, והביא התוספות (שם ד"ה בהודו) וגם ברא"ש (שם סי' כ"ו) שיטה זו וזה לשונם: ועכשיו שנהגו ששליח צבור אומר יאמר נא ישראל, והצבור עונין

דברי המשנה היכן מנענעים

בסדר הנענועים יש בו הרבה חלקים בין באיזה אופן מנענעים, ובין מתי מנענעים, במשנה מסכת סוכה דף לז ע"ב מתחיל לדרוש מתי מנענעים "והיכן היו מנענעין", וזאת כיון שהיה פשוט ליה להמשנה דאכן מנענעים, והסבירו בגמרא כי כבר שנינו דיש ללולב להיות טפח כדי לנענע בו, ועל זה קאי והיכן מנענעים, אמנם שואל 'היכן מנענעים' כלומר באיזה מקום.

ומתירץ המשנה שאלתם 'בהודו לה' תחלה וסוף', וב'אנא ה' הושיעה נא' דברי ביה הלל, ובית שמאי אומרים אף ב'אנא ה' הצליחה נא', אמר רבי עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן, והן לא נענועו אלא באנא ה' הושיעה נא, עד כאן דברי המשנה, (כאן כתוב קודם ב"ה ואח"כ ב"ש, והוא משונה מכל המשניות שהוסיף על ב"ה כמ"ש התוס' יו"ט, ויש בראשונים שגורסים להיפך).

לפי דברי המשנה מנענעים ד' פעמים

והנה בפירוש דברי המשנה תחילה וסוף נפל מחלוקת גדול בין הראשונים האידך לפרשו, האם תחילה וסוף הפרק או תחילה וסוף הפסוק, אמנם להלכה נקטו דפירושו הוא תחילה וסוף הפרק, ועל המחלוקת שבמשנה בין ב"ה לב"ש פסקין בבית הלל דמנענעין רק באנא ה' הושיעה נא, ולכן מנענעים בכל ב' פעמים באנא ה' הושיעה נא וגם כשכופלין אותו, ונמצא דמנענעים לפי פשוטות דברי המשנה ד' פעמים להלכה, פעם אחת בהודו לה' בתחילה, באנא ה' שתי פעמים, והרביעי בהודו שלבסוף.

ופעם גם החזון וגם הצבור, וכן ב'אנא ה' הושיעה נא' כדברי בית הלל, וכן נהגו, ע"כ.

חילוק בין טעם הריטב"א לטעם הר"ן

והנה הריטב"א והר"ן אף שהסכימו שניהם לדבר אחד שאין לנענע רק בהודו לה' שבתחילה וסוף, ולא כל מקום שכופלין אותו, אמנם נראה שנחלקו בטעם הדבר, כי הריטב"א כותב שאין לנענע בכל מקום כיון שאין זה דרך קריאה והוא רק עניה על יאמרו נא וכו', וכיון שכן אין לנענע כי על זה לא כיונו חז"ל לנענע במקום עונה, אמנם בדברי הר"ן נראה שכותב דסיבה שאין מנענעים על הודו לה' בכל פעם ופעם הוא כיון שהוא תחת אמירת יאמרו נא שהבעל תפילה אומר, נמצא דהלכתו של אמירת הודו זה הוא כמו אמירת יאמרו נא, וכמו שבזה אין מנענעים גם בהודו לה' שלו אין מנענעים.

אמנם לשניהם בהודו שלבסוף כתבו שיש לנענע בין בהודו הראשון ובין בהודו הכפילא, כי לטעם שניהם צריך לנענע שם.

י"מ שהש"ץ ג"כ מנענע אגב ציבורא

עוד כתבו התוס' דאלו שסוברים שיש לנענע בכל פעם שמזכירין הודו לה', בזה גם נחלקו לשניהם, כי יש שכתבו שגם השליח ציבור בשעה שאומר יאמרו נא ויאמר נא ג"כ מנענע אגב ציבורא, וכתב התוס' וז"ל: וי"מ דאף שליח צבור מנענע אגב ציבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעין, מנענע נמי שליח צבור ביאמר נא וביאמרו נא, ומובא גם באור זרוע (שם).

והנה כמה מראשונים מביאים ג"כ מנהג זה שגם הש"ץ מנענע באלו מקומות, אמנם כמה כתבו דזה הוא רק ביאמר נא ולא ביאמרו נא, עי' בהגהות אשר"י שהביא הב' דיעות וכן כתב באור זרוע, וכן נפסק ברמ"א, וציין לדברי המהר"ל שכתב כן, וגם המהרש"ל בספרו חכמת שלמה כתב כן.

ועי' בטו"ז וגם בהלבוש שכתבו לטעום בטעם הדבר, כיון שכשאומר יאמר נא ישראל מזכיר כל ישראל בשוה, לכך מנענעין שם, וכדברי הט"ז דמזכיר בכך לכל ישראל, משא"כ יאמרו נא יראי ה' ובית אהרן שאינו עולה על כל ישראל, עי"ש.

ועי' גם בב"ח שכתב לחדש שבסוף קאי על יאמר נא, ולכך יש לצאת ידי שניהם לנענע גם שם.

והמנהגים רבו בזה וגם כל אחד בטעמו המיוחד, ואין היריעה מספיק לכל זה.

פסק להלכה המחבר והרמ"א

להלכה פסק המחבר (סי' תרנ"א סע' ח') לנענע רק בהודו לה' שבתחילת הפרק וינענע השליח צבור

בהודו לה' פעם אחת, (וכן יעשה הצבור כאשר משיב לו), ובהודו לה' שבסוף שכופלים אותו שליח צבור והצבור, מנענעין שתי פעמים, וכן ב'אנא ה' הושיעה נא' מנענע ש"ץ והקהל שתי פעמים לפי שכופלים אותו, והיינו כדברי הריטב"א ור"ן דלעיל, וכן הוא מנהג הספרדים.

ואילו בדרכי משה (אות ו') כתב הרמ"א כי אנו נוהגין כדעת התוספות והרא"ש שכתבו שהצבור מנענעין בכל הודו שמשויבים לחזן, אבל לא שליח צבור שמנענע רק כשאומר בעצמו 'הודו' שלא כדעת הי"מ שם בתוס', והוסיף הרמ"א וציין כי במהרי"ל (סדר תפלות חג הסוכות סי' ה') כתב שאף שליח צבור ינענע ב'יאמר נא ישראל' אבל לא באחרים והוא, וכן הוא במנהגים שם (עמ' קכ"ז), וגם בהגהות הרמ"א פוסק שם שיש לנענע בכל פעם שעונין הודו לה' והוא מנהג האשכנזים.

וכן כתבו הרבה ספרי מנהגים יש שאומרים שיש לנענע רק בהודו לה' שבתחילה, ויש שאומרים שיש לנענע גם בכל הודו, וכולם כתבו שיש לנענע גם בהודו לה' שבסוף כשכופלין אותו וכדברי הר"ן והריטב"א דלעיל.

מנהג הארז"ל ותלמידיו בעש"ט הק' לנענע רק פעם אחת בהודו שלבסוף

אמנם אנו הנוהגים כפי הארז"ל מנענעים רק בהודו הראשון, ובהודו אחרון שכופלין אותו אין מנענעים שני פעמים רק פעם אחת, ושלא כדברי המחבר והרמ"א שיש לנענע בהודו אחרון שני פעמים, שהמקובלים פסק כן להלכה כפי סודות המקובלים שיש בזה, ועל פי דברי הוזהר הקודש שיש לנענע רק ד' פעמים, ויש אריכת בזה אמנם אין לנו עסק בנסתרות, ורק נביא ראשי הדברים.

דברי הוזהר"ק לנענע ד' פעמים ביום א' בנטילתו וג' בהלל

כי הנה מצינו בדברי הוזהר"ק שצריך לנענע בכל יום 'ארבע פעמים' כיון שבכך הם ד' פעמים ח"י נענועים, והכל עולה כמספר ע"ב, והוזהר מפרט מקום הנענועים ולפי חשבון זה יוצא שבאנא ה' מנענעים רק 'פעם אחת' ח"י נענועים, דחשבון ד' פעמים הם, א. בנטילת הלולב, ב. בהלל בהודו לה' תחלה, ג. בהודו לה' בסוף, ד. 'פעם אחת' באנא ה', ובכך הם ארבע פעמים ח"י נענועים, שהם ע"ב.

וכה לשון קדשו של הוזהר (רע"מ ח"ג דף רנ"ז ע"א) דנענועין דהלל אינון משותפין בנענועין דנטילת לולב, ואינון ח"י באנא, ח"י ח"י בהודו תחלה וסוף, ח"י דנטילת לולב, הרי ע"ב, ע"כ הלשון הקדוש שם, (ועי' גם בתיקוני זוהר תי' ו' דכ"ג ע"א, וכ"כ בתי' כ"א דנ"ו).

בארז"ל ובמקובלים שמנענעים ד' פעמים בהלל עצמו

אולם במקום שכן מבואר בוזהר הק' ובתקונים כי יש לנענע ע"פ סוד באנא ה' רק 'פעם אחת' כדי להגיע למספר ע"ב, אמנם אין זה דעת המקובלים בדברי הארז"ל שנמסר ע"י תלמידו הרה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע, ואף אשר תורתם היה נבנה על דברי הוזהר הק', מכל מקום נקטו דרך אחרת בחשבון מנין ע"ב נענועים, דמה שהם 'ארבע פעמים' ח"י, הוא בקריאת ההלל עצמו, מבלי צירוף הנענועים שבשעת נטילת הלולב, שנענועים ההם אינם בא כלל חשבון ע"ב נענועים, ולפי זה אכן יש לנענע באנא ה' הושיעה נא 'שני פעמים', בשעה שכופלין אותו.

וכה מפורש הדבר בכתבי מרן הארז"ל ע"י תלמידו המובהק רבי חיים וויטאל זצ"ל בדרושו שבספר שער הכוונות (דרושי חג הסוכות, בהקדמה) סך מספר הפעמים של נטילת לולב הם פעם אחת בעת הברכה, ואח"כ ארבע פעמים אחרות באמצע סדר ההלל, והם בהודו לה' כי טוב הראשון פעם אחת, ובאנא ה' הושיעה נא יכפול שתי פעמים, ובהודו לה' כי טוב האחרון פעם אחת.

עוד כתב מהרח"ו בספרו פרי עץ חיים (ח"ג שער הלולב) ובהלל אנו מנענעין בארבע מקומות, בהודו לה' פעם אחת, שלושה נענועים לכל רוח לכל ששה רוחות, הרי ח"י נענועים, "ובאנא ה' הושיעה ב' פעמים שכופלין אותו", ובהודו לה' בסוף פעם אחת, הרי ע"ב נענועין בכל יום בהלל, "מלבד פעם ראשונה כשאנו מברכין על הלולב".

תי' רבינו הק' מהרצ"ה מזידיטשויז"ע לישב דעת הוזהר הק' עם דעת הארז"ל

ולכאורה יוקשה דלכאורה דעת הארז"ל סותר עם דעת הוזהר"ק, דדעת הוזהר"ק הוא לחשוב הנענועים שבשעת הברכה לחשבון של ד' פעמים ח"י, ולא לנענע שני פעמים באנא ה', ודעת רבינו הארז"ל לנענע באנא ה' שני פעמים ובכך להגיע למספר ד' פעמים ח"י, ולישב סתירת המקובלים עם דברי הוזהר הקדוש האריכו המקובלים בכאן וכאמרו אין לנו עסק בנסתרות, נביא רק גריד שישב רבה"ק רבי צבי הירש מזידיטשויז"ע שר בית הוזהר, שיתישב דברי הוזהר עם דברי הארז"ל, אך הוא העלה בתירוצו דבר חידוש אשר בעלי הוזהר 'אולי לא הי' להם סוכה כלל', כי כל ישיבתם וחנייתם במערות צורים ובפרישותם במדבריות, ובכן לא הצריכו להפסיק בין הברכה לקריאת ההלל כדי לברך בתוך הסוכה, כלומר לברך בבוקר בביתו או לילך לסוכה אחר תפלת העמידה, מאחר שלא הי' להם סוכה, ושפיר היה חזי בעלי הוזהר לאצטרופי נענועים שבנטילת

מנהג זידיטשוב לנענע

בהודו השנייה

אמנם מצינו בספר ילקוט אברהם להג"ר אברהם ליפשיץ ז"ל (סי' תרנ"א בהשמטות) שכותב על זה דאכן כן הוא פשוט הדבר, אמנם ציין ממשמעות סידור העמדות וכך שמע מנכדי זידיטשוב וסטרעטין דמנענעים בהודו בתרא, וזה כותב: הנה מנהגינו כמ"ש בסה"ק בשם האריז"ל שאין בהודו שבסוף שכופלין אותו רק פעם אחת, ונמצא שמנענעין ד' פעמים ע"ש בדבריהם הקדושים... והנה זאת לא מתבאר מדברי המקובלים ז"ל הנ"ל דכשמנענעין אותו הודו שלבסוף שכופלין אותו אם מנענעין בו קודם ואחר כך כשכופלין אותו אומרים אותו בלא נענע, או שקודם אומרים אותו ההודו בלא נענעים וכשכופלין אותו אז מנענעים בו, והשכל נותן שבפעם הראשון מנענעים באותו הודו ואחר כך בפעם השני אומרים אותו הודו בלא נענעים, ונראה מסידור מהר"י עמדין ז"ל שהוא כתב סדר הנענעים קודם אצל הודו שבראשונה, ואחר כך כתב סדר הנענעים בהשני אנא ה' הושיעה נא, ואחר כך קודם ההודו שכופלין אותו כתב "בסוכות מנענעים פעם אחת, ואחר ההודו הראשון שנכתב כל הפסוק נרשם הכפילה תיבת הודו באותיות קטנות ע"ש ודו"ק היטב, "אחר כך שמעתי מנכד הקדושים זידיטשוב וסטרעטין שהקדושים הנ"ל גם כן נהגו כן דהיינו לנענע בהודו השני", ע"כ.

ואכן כך נרשם במנהגי מהר"א מזידיטשוב (אות ר"ל) שבהודו שבסוף היה מנענע אחר שכבר הזכיר פעם ראשון הודו.

אך יש לציין לדברי ספה"ק יסוד שורש ועבודה שכתב בזה"ל: ולדעת האריז"ל אין מנענעין בהודו לה' בסוף אלא פעם אחת באמירת פעם ראשון ולא כשכופל אותו, עכ"ל.

דברי האריז"ל שמנענעים - חס"ד נענעים

דברי הבני יששכר והרה"ק מטשערנאבל - צדי"ק

נענעושים

כמבואר בפנים המאמר דמנין הנענעושים לפי הוזה"ק הוא לנענע ד' פעמים בכל יום, בכל כי היכי שיעלה למנין ע"ב, וע"י שמנענע ד' פעמים ח"י נענעושים, עולה למנין ע"ב, וסדר הנענעושים הוא אחד בשעת הנטילה, ושלוש נענעושים בשעת הלל, אמנם לפי האריז"ל הוא כל הארבעה בשעת הלל, והארבעה שבהלל עולה למנין ע"ב, והבאנו בפנים שטרחו המקובלים לישב דברי הוזה"ק עם דברי האר"י הק'.

חידוש נפלא מצינו בספר בני יששכר להרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ע, כי לפי דברי האריז"ל יש לחשוב כל הנענעושים כחמשה פעמים ח"י, כי חד נענעושים בשעת הנטילה כדברי הוזה"ק, וארבעה בשעת הלל כדברי האריז"ל, ועי"ז יעלה למנין צ' - צדי"ק, ולפי"ז מרמז לנו הבני יששכר פי' יפה בפיסקא יהללוך שבהלל, וז"ל הבני יששכר (במאמרי תשרי מאמר י"א אות י"ד): בנוסח ברכה אחרונה של הלל, יהללוך וכו' וחסדיך צדיקים עושי רצונך, אינו מובן דהנה צדיק הוא עושה המצות כתיקונן עפ"י הדין וההלכה, וחסיד נקרא המדקדק לעשות לפנים משורת הדין ומילי דחסידי, ויתכן לפרשו בהלל של חג הסוכות, שצריכין לאומרו עם נטילת הד' מיני ולנענע ע"ב נענעושים מנין חס"ד להמשיך החסדים כידוע (שעה"כ סוכות דרוש ה', פע"ח שער הלולב פ"ג), הנה העושים כן נקראים חסידים להיות שממשיכין החסדים וכמו"ש איזהו חסיד המתחסד עם קונו (זוה"ק ח"ב קי"ד ע"ב), אבל ישראל מגודל תשוקתם למצוה אין ממתניין במצוה הלזו עד זמן אמירת ההלל, ובפרט שרוצים לקיים המצוה בתוך הסוכה, הנה מברכים על המצוה קודם התפלה בסוכה ומנענעים ח"י נענעושים כדין, אם כן הם 'צדי"ק נענעושים', אם כן נקראים בזה החסידים גם כן צדיקים, על שממהרין לעשות רצונך, עכ"ל הבני יששכר.

ומצינו שכתב כזה ממש הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זצ"ל בספרו ליקוטי תורה (לסוכות ד"ה וזהו בסוכות מלא): 'עכשיו בימי הסוכות כשמקיים ענין מצות לולב בע"ב נענעושים שהוא מכון כנגד שם ע"ב, ויכוון להמשיך על עצמו מהיראה עליונה כמו חסידים הראשונים, ועם אותן ח"י נענעושים שקודם התפלה נעשה בחינת צדי"ק', עכ"ל.

הלולב עם נענעושים דהלל, כיון שבירכו על הלולב אחר התפלה סמוך לקריאת ההלל בלי פירוד כלל, אמנם אנו שיש לנו סוכה ואנו מפסיקין אם נענעושים שבסוכה לנענעושים שבהלל, שפיר יש לנענע שני פעמים באנא ה' כדי שיצטרף לד' פעמים ח"י, כי הם נענעושים אחרים.

וכה הם דברי רבינו הקדוש בספרו פרי קודש הלולים על פרע"ח שם, "אבל באתי לומר אשר לא יקשה קושית... נ"ל כי למה לא נצטרף אחר שהכוונה אחת, למה צוה רבינו שיהיו כל הד' נענעושים בהלל, כי רבינו צוה שיהיו הנענעושים הברכה בסוכה, ולכן לא מצטרף כי הוי הפסק, אבל בעלי הוזה"ק קדושי עליון ה' כל ישיבתם וחנייתם במעלות צורים ובפרישותם במדבריות, כמו שכתב בשער הקרושה למהר"ז ז"ל, ובאפשר לא ה' להם סוכה כלל, כדאשכחן בגמ' (סוכה מ"ז) רב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור גמירי דמאפר אתי, ופי' רש"י ותוס' שמן האפר באו שבהמותיהן היו רועות שם, ולא ישבו בסוכה כל ימי החג, ע"ש..., ואלה הפרושים בעלי הוזה"ק קדושי הקדושים מי יודע אם ה' להם סוכה, ואם ה' להם סוכה באפשר התפללו גם כן בסוכה, כתי' מהרש"ו בהג' לשעה"כ הנז"ל, יהי להם לברך אחר העמידה כמ"ש רבינו לקמן, עכ"ל"ק.

באיזה הודו מנענעים

לבסוף

אמנם באיזה הודו-שבסוף מנענעין אם בראשון אם באחרון, לא מצינו אם כונת המקובלים קאי דפעם אחת על הודו הראשון או על הודו השני, ואכן מנהג רוב חצרות קדושת לתלמידי הבעש"ט הק' הוא שמנענעים בהודו הראשון כפי פשוט הדברים, ועי' גם בכף החיים (אות פ"ט) וז"ל: ובהודו לה' שבסוף וכו', ולפי דברי האריז"ל אין לנענע רק פ"א כנז"ל, והיינו בפעם הראשון אבל בפעם ב' שכופלים אותו אין מנענעים, עכ"ל.